

การพัฒนาศักยภาพชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและ วัฒนธรรมในอีสานใต้

A Potentiality Development of the Community and the Entrepreneurs
on Religious and Cultural Tourism in the South East Region

พระครูเมธีรัตนบัณฑิต¹ พระมหากิตติ กิตติเมธี² และพระมหาณัฐพันธ์ สุทสสนวิภาณี³

Phrakhru Medhirattanabandit, PhramahaKitti Kittimedhi and

Phramaha Natthabhan Sudassanavipani

Received: September 04, 2024

Revised: September 04, 2024

Accepted: September 04, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความพร้อมของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ 2) ศึกษาแนวทางทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมในอีสานใต้ และ 3) ศึกษาผลกระทบต่อชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมในอีสานใต้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เลือกแบบเจาะจงจำนวน 32 รูป/คน ผลการวิจัย พบว่า 1) ความพร้อมของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ พบว่า ข้อเสนอแนะด้านเชิงนโยบายสามารถนำผลการวิจัยด้านพื้นที่ และการพัฒนาศักยภาพชุมชน ยังขาดการสนับสนุนทั้งงบประมาณจากภาครัฐและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น ป้ายบอกทาง การเผยแพร่กิจกรรมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น 2) แนวทางทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมในอีสานใต้ ดังนี้ 2.1) ด้านพื้นที่ 2.2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 2.3) ด้านสภาพแวดล้อม 2.4) ด้านการมีส่วนร่วม 2.5) แนวทางการจัดการศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2.6) แนวทางการจัดการ

¹⁻³ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ; Nakhon Nan Buddhist College

ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 2.7) แนวทางการจัดการศักยภาพด้านความปลอดภัย 2.8) แนวทางการจัดการศักยภาพด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ 2.9) แผนการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว 2.10) แผนการจัดการและการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว และ 3) ผลกระทบต่อชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมในอีสานใต้ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์ ในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทั้งด้านบวก และด้านลบ เป็นต้น

คำสำคัญ: การพัฒนา, ศักยภาพ, ผู้ประกอบการ, การท่องเที่ยว, ศาสนา, วัฒนธรรม

Abstract

This research article aims to: 1) study the readiness of communities and entrepreneurs for religious and cultural tourism in southern Isan. 2) Study ways to develop the potential of communities and entrepreneurs in religious tourism. Moreover, the culture in southern Isan. 3) Study the impact on communities and religious tourism operators. And culture in southern Isan. This is a qualitative research study using in-depth interviews with key informants, specifically selecting 32 individuals, the research results showed that. 1) The readiness of communities and entrepreneurs for religious and cultural tourism in the southern Isan region. It was found that policy recommendations can bring results from research in the area. Community potential development There still needs to be continuous budget support from the government and local government, such as road signs and the dissemination of tourism activities. Public relations, etc. 2) Guidelines for developing the potential of communities and entrepreneurs in religious tourism and culture in southern Isan are as follows: 2.1) Area 2.2) Facilities 2.3) Environment 2.4) Participation 2.5) Guidelines for managing the potential for access to tourist attractions 2.6) Guidelines for managing the potential for facilities 2.7) Management guidelines Safety potential 2.8) Guidelines for managing the potential of the area's carrying capacity 2.9) Tourism resource management and conservation plan 2.10) Tourism resource management and development plan. 3) Impact on communities, religious tourism

operators, and culture in southern Isan from studying related documents and research to support the analysis of society, culture, and economy. Environment, both positive and negative, etc.

Keywords: Development, Potential, Entrepreneurship, Tourism, Religion, Culture

บทนำ

อีสานใต้ คือ อาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล แอ่งโคราช แถบทุ่งกุลาร้องไห้ มีพื้นที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และมีพื้นที่อยู่ในบางอำเภอของจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ดและจังหวัดยโสธร เป็นต้นการศึกษาความเป็นมาของอาณาบริเวณดังกล่าวในเบื้องต้นได้พบว่ามีย่องรอยของของการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณเกิดขึ้นหลายแห่งในอาณาบริเวณนี้ เช่น ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ปราสาทหินเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทหินเขาพระวิหาร อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น

อาณาบริเวณพื้นที่ในเขตจังหวัดสุรินทร์ มีโบราณสถานกลุ่มปราสาทขอม 38 แห่ง ตั้งอยู่ใน 16 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองสุรินทร์ มี 4 ปราสาท คือ ปราสาทเมืองที ปราสาทโอรัง ปราสาทเขาพนมสวาย และปราสาทบ้านปราสาท 2) อำเภอรัตนบุรี มี 2 ปราสาท คือ ปราสาทหนองหิน และ ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ 3) อำเภอศีขรภูมิ มี 3 ปราสาท คือ ปราสาทศีขรภูมิ หรือปราสาทระแงง ปราสาทบ้านอนันต์หรือบ้านอนาร์ และปราสาทข้างปี่ หรือโรดยศาลา 4) อำเภอสังขะ มี 4 ปราสาท คือปราสาทภูมิโปน ปราสาทยายเหงา ปราสาทมีชัยหรือหมื่นชัย และปราสาทสังข์ศิลป์ชัย 5) อำเภอท่าตูม มี 6 ปราสาท คือ ปราสาทโนนแท่น ปราสาทนางบัวตูม ปราสาทกาูก (บ้านบัลลัง) ปราสาทกาูก (บ้านน้ำคำ) ปราสาทดงมัน และ ปราสาทพนมดิน 6) อำเภอปราสาท มี 4 ปราสาทคือ ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทบ้านไพล ปราสาททะนง และปราสาทอังกัญโพธิ์ 7) อำเภอสำโรงทาบ มี 1 ปราสาท คือ ปราสาทหมื่นศรีน้อย 8) อำเภอจอมพระ มี 1 ปราสาทคือ ปราสาทจอมพระ 9) อำเภอสนม มี 1 ปราสาท คือ ปราสาทบ้านสนม บ้านสนม ตำบลสนม 10) อำเภอลำดวนมี 2 ปราสาท คือ ปราสาทตระเปียงเตี้ย และปราสาทยายแถม 11) อำเภอกาบเชิง มี 4 ปราสาท คือ ปราสาทเข้ม บ้านบักจรั้ง ตำบลกาบเชิง ปราสาทหมอนเจริญ บ้านหมอนเจริญ ตำบลกาบเชิง ปราสาทเบ็ง บ้านปราสาทเบ็ง ตำบลกาบเชิง และปราสาทบ้านด่าน บ้านด่าน ตำบล 12) อำเภอบัวเชด มี 1 ปราสาทคือ ปราสาทตามอย หรือตามอญ 13) อำเภอพนมดงรัก มี 3

ปราสาท คือ ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาเมือนโต๊ดและปราสาทตาเคาย 14) อำเภอศรีณรงค์ มี 1 ปราสาท คือปราสาทน้ำอ้อม 15) อำเภอเขวาสินรินทร์มี 1 ปราสาทคือ ปราสาททอง 16) อำเภอโนนนารายณ์ มี 1 ปราสาท คือ ปราสาทขุมดิน กลุ่มปราสาทขอมเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดคุณค่าและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์เป็นอย่างมาก เห็นได้จากคำขวัญของจังหวัดสุรินทร์ต่อไปนี้เป็น “สุรินทร์ ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย รวยปราสาท หัวผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม” เห็นได้ว่าจังหวัดสุรินทร์ได้นำคำว่า “ปราสาท” เข้าใส่ไว้ในคำขวัญของจังหวัดสุรินทร์ด้วย โบราณสถานเหล่านี้เป็นสิ่งยืนยันให้เห็นถึงร่องรอยเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันได้เป็นอย่างดี (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ, 2560)

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยรักษาเสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศโดยอาศัยข้อได้เปรียบของทำเลที่ตั้ง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวและความหลากหลายของวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงความเป็นไทยเป็นจุดขายสำคัญในการส่งเสริมตลาดของเที่ยวมาอย่างยาวนานการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศทั่วโลกรัฐบาลจึงให้ความสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดท่องเที่ยวโลก โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและอาเซียนต่างกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อดึงนักท่องเที่ยวทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศตนเพิ่มมากขึ้นภารกิจด้านการท่องเที่ยวจึงเป็นภารกิจที่ถูกผสมกลมกลืนไปกับการพัฒนาประเทศในทุกมิติตั้งนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศต่างๆ จึงได้มีการบูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งหากประเทศใดมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ชัดเจนบนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่เข้มแข็งโครงสร้างพื้นฐานที่ดีทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และบุคลากรภาคการท่องเที่ยวมีศักยภาพด้วยแล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศนั้น ๆ มีข้อได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เติบโตได้อย่างมั่นคง

จากการศึกษาของคณะผู้วิจัย มีความสอดคล้องกับนักวิชาการที่ได้กล่าวถึง แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถ “ดึง” ความเป็นวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์เป็น “จุดขาย” ในการท่องเที่ยวได้อย่างดี (พระมหาพรชัย สิริวิโร และคณะ, 2560) การพัฒนาศักยภาพชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ จึงเกิดดุลยภาพในวิถีชุมชนของการดำรงอยู่และการสืบสานอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านช่องทางการสร้างรายได้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสนับสนุนและ

ส่งเสริมให้เกิดการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ (บุรกรรม บริบูรณ์, 2560) ตลอดทั้งเส้นทางเครือข่ายการท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบคือ 1) แหล่งท่องเที่ยว 2) การพัฒนาเส้นทางและเครือข่ายการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถกำหนดเส้นทางออกมาได้ 3 เส้นทางคือ เส้นทางวันเดียว (ไม่ค้างคืน) เส้นทางวันเดียว (ค้างคืน) และเส้นทาง 2 วัน 1 คืน (ภัชลดา สุวรรณวล และคณะ, 2561) การท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ใด ชาติพันธุ์หนึ่ง ที่ประกอบด้วยความรู้ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม กฎหมาย ประเพณี พิธีกรรม วิทยาการและทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดขึ้นทำขึ้นในสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวนั้นเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่จะนำมาพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว นั้น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมสินค้าท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอัธยาศัยไมตรีของคนไทย

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาความร่วมมือของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ศึกษาแนวทางทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้และศึกษาผลกระทบต่อชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ ซึ่งคำตอบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะก่อให้เกิดคุณค่าต่อวิถีชีวิตของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว เกิดคุณค่าทางวิชาการ ประการสำคัญคือเป็นการสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับสถาบันของชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ อีกทั้งงานวิจัยนี้ยังได้รับตีพิมพ์เผยแพร่เป็นผลงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเผยแพร่ไปยังหน่วยงานในเครือข่ายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีอยู่ทั่วประเทศ ตลอดถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนำเอาผลการวิจัยนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการวางแผนเพื่อพัฒนาได้ด้วย คณะผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับดังกล่าวจึงได้ทำวิจัยในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความพร้อมของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ในอีสานใต้
2. เพื่อศึกษาแนวทางทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ทางศาสนา และวัฒนธรรมในอีสานใต้
3. เพื่อศึกษาผลกระทบต่อชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมในอีสานใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

1. การศึกษาเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจัดการท่องเที่ยว แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวคิด ทฤษฎีและหลักการวิเคราะห์ตาม SWOT ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) มีจำนวน 32 รูป/คน ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์ จำนวน 3 รูป 2) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน 1 คน 3) นักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 1 คน 4) นักพัฒนาการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน 5) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน 6) รองปลัดสำนักงานเทศบาล จำนวน 1 คน 7) ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน 8) ตัวแทนชุมชนผู้ประกอบการ จำนวน 11 คน 9) นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาสร้างเป็นพัฒนาเส้นทางและเครือข่ายการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาศักยภาพชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ ด้านพื้นที่ คือ พื้นที่ตามชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมในอีสานใต้ 1 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ คือ หมู่บ้านเครื่องเงิน ปะแกม บ้านโชค ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

สรุปผลการวิจัย

1. ศักยภาพด้านพื้นที่ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว มีเส้นทางออกเส้นทางเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ไปเส้นทางสายสุรินทร์-จอมพระ กิโลเมตรที่ 14 เลี้ยวขวา เข้าสู่พื้นที่เทศบาลตำบลเขวาสินรินทร์ และตำบลเขวาสินรินทร์ ผ่านบ้านนาโพธิ์ บ้านเขวาสินรินทร์ และพิกัดพื้นที่กลุ่มเครื่องเงิน ปะเก้อม บ้านโชค ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยตลอดเส้นทางเพลิดเพลินกับความหลากหลายและธรรมชาติของหมู่บ้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยวทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำเครื่องเงิน ปะเก้อมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ และการทอผ้าไหม ซึ่งเป็นหัตถกรรมชุมชน ตลอดทั้งการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ด้านความสะดวกในการเข้าถึง พบว่า กลุ่มเครื่องเงิน ปะเก้อม หมู่บ้านโชค ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึง กล่าวคือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มประกอบด้วย 1) ที่พัก 2) ร้านอาหาร 3) การคมนาคมขนส่ง 4) กิจกรรมสันทนาการ 5) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่นป้ายบอกทางแผนผังบริเวณแหล่งท่องเที่ยวป้ายประกาศเตือนข้อควรระวัง ฯลฯ และ 6) ร้านค้า กิจกรรมสันทนาการ ได้แก่ การรวมกลุ่มเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ปรากฏผลดังนี้ 1) ป้ายบอกทาง พบว่า ป้ายบอกทางมายังกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนลีเล็ด (ป่าในเมืองบ้านห้วยทรัพย์) นั้นมีความชัดเจนสามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น 2) แผนผังบริเวณแหล่งท่องเที่ยว พบว่า บริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีแผนผังบอกจุดเส้นทางการท่องเที่ยวชัดเจน รวมถึงสถานที่และบริเวณที่ให้อาหารลิง 3) ป้ายสื่อความหมาย พบว่า บริเวณจุดท่องเที่ยวไปยังป่าชายเลน มีป้ายสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว 4) ไฟฟ้าประปาการสื่อสารและโทรคมนาคมพบว่าในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งดังกล่าวบริการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว 5) สถานที่จอดรถท่องเที่ยว พบว่า ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งดังกล่าวบริการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนเครื่องเงินบ้านโชค มีศักยภาพด้านสภาพแวดล้อม ชุมชนโชคเป็นชุมชนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวมีอาชีพหัตถกรรม เกษตรกรรม และการค้าขาย ชาวบ้านประกอบด้านสัมมาชีพในด้านต่าง ๆ ด้านการมีส่วนร่วมพบว่ากลุ่มท่องเที่ยวชุมชนหมู่บ้านเครื่องเงินบ้านโชค มีศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมโดยผู้ใหญ่บ้านโชค คณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกับชาวบ้านโชคร่วมแรงร่วมใจกันของพัฒนาชุมชนอำเภอเขวาสินรินทร์ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน ได้นำกองทุน และกองทุนเงินจาก

โครงการ SML ของหมู่บ้านมาสร้างเป็นศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนเครื่องเงิน และหมู่บ้าน
ทอผ้าไหม

2. แนวทางการจัดการศึกษาด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ภาครัฐควรร่วมมือ
กับภาคเอกชนในการจัดการป้ายบอกทางให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการขนาดของป้ายสีและ
ขนาดของตัวอักษรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษจะต้องมองเห็นได้ง่ายมีความชัดเจนภายใต้
มาตรฐานเดียวกันพร้อมติดตั้งป้ายบอกระยะทางของแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ เป็นระยะโดยเฉพาะทาง
เลี้ยวหรือทางแยกทั้งนี้หน่วยงานราชการหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องกำหนดระยะเวลาและ
งบประมาณสำหรับการบำรุงรักษาป้ายบอกทางและป้ายแสดงข้อมูลต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยว

แนวทางการจัดการศึกษาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ภาครัฐควรดำเนินการ
จัดทำแผนที่หรือแผนผังของแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมทั้งอำเภอโดยติดตั้งในสถานที่สำคัญๆที่
นักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นประจำและในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะต้องมีข้อมูลของแหล่ง
ท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยจะต้องติดตั้งอยู่ในบริเวณที่นักท่องเที่ยวจะเข้าถึงเป็นอันดับแรกจัดให้มี
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีบุคลากรคอยให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่
นักท่องเที่ยวชาวไทยชาวต่างประเทศและคนพิการเพิ่มระบบการจัดการขยะมูลฝอยในแต่ละพื้นที่
โดยจัดให้มีถังขยะที่มีการแยกประเภทขยะอย่างเพียงพอควรณรงค์ให้ภาคเอกชนและนักท่องเที่ยว
ทิ้งขยะให้ถูกต้องตามประเภทถังขยะที่จัดไว้ให้และส่งเสริมให้ผู้ประกอบการใช้วัสดุจากธรรมชาติ
เพื่อลดปัญหาขยะกำหนดและควบคุมราคาสินค้าและบริการให้มีความเหมาะสมจัดประชุมสร้าง
ความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่นและภาคเอกชนเป็นระยะเพื่อคิดค้น
เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ๆ หรือเส้นทางท่องเที่ยวตามความสนใจเฉพาะเพื่อจัดทำคู่มือสำหรับ
นักท่องเที่ยวผ่านพับหรือเอกสารประกอบการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ให้เข้า
มาท่องเที่ยวภายในอำเภอเขวาสินรินทร์เพิ่มมากขึ้น

แนวทางการจัดการศึกษาด้านความปลอดภัย พบว่าแนวทางการจัดการศึกษาด้าน
ด้านความปลอดภัยภาครัฐควรมีการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อบังคับในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้
มีความสอดคล้องกับบริบทของสถานที่นั้นโดยจะต้องมีการสังเกตการณ์และประเมินเป็นระยะ
จากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการประเมินการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาปรับปรุงและหาแนวทาง
พัฒนาศึกษาด้านความปลอดภัยต่อไป

แนวทางการจัดการศึกษาด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่แนวทางการ
จัดการศึกษาด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ควรคำนึงถึงมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 4 ด้าน
ได้แก่ด้านเศรษฐกิจด้านกายภาพด้านนิเวศวิทยาและด้านความรู้ซึ่งโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาค

ส่วนควรร่วมกันพิจารณาว่าพื้นที่ใดให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุดและศึกษาลักษณะของกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเช่นขนาดของพื้นที่ลักษณะถนนที่จอดรถสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เป็นต้นเพื่อประเมินว่าแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดครั้งละเท่าใด จากนั้นประเมินความสามารถในการรองรับด้านกายภาพที่แท้จริงโดยจะต้องให้ความสำคัญกับทรัพยากรที่มีอยู่นั้นสามารถรองรับได้มากน้อยเท่าใดรวมทั้งขีดความสามารถในการรองรับทางความรู้สึกโดยวัดจากความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นด้วย

3. มีผลกระทบในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมทั้งด้านบวก และด้านลบคือ ความคิดเห็นของผู้ประกอบการเกี่ยวกับผลกระทบเห็นว่า ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คือ สภาพแวดล้อมถูกทำลาย ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ สินค้ามีราคาแพงผลกระทบต่อวัฒนธรรม คือ การเลียนแบบวัฒนธรรมต่างประเทศ ผลกระทบต่อสังคม คือ เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชน ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลกระทบส่วนใหญ่เห็นว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คือ ปัญหามลพิษในอาคารบ้านเรือน เกิดขยะมูลฝอย ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ สินค้าราคาแพง ผลกระทบต่อวัฒนธรรม คือ ชาวบ้านไม่เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ผลกระทบต่อสังคม คือ เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชน เกิดความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินแนวทางการป้องกันและแก้ไขผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เห็นว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คือ สภาพแวดล้อมถูกทำลาย การแก้ไขคือ อนุรักษ์การทิ้งขยะให้ถูกที่ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ สินค้ามีราคาแพง การแก้ไข คือ ควรมีการควบคุมราคาสินค้า ผลกระทบต่อวัฒนธรรม คือ การเลียนแบบวัฒนธรรมต่างประเทศ การแก้ไข คือ ปลูกจิตสำนึกวัฒนธรรมไทย ผลกระทบต่อสังคม คือ เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชน การแก้ไข คือ สร้างความสามัคคีในชุมชนผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คือ ปัญหามลพิษในอาคารบ้านเรือน เกิดขยะมูลฝอย การแก้ไข คือ การจัดการปัญหาขยะมูลฝอย ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ สินค้าราคาแพง การแก้ไข คือ กระตุ้นเศรษฐกิจในประเทศเกิดการสร้างรายได้ และสนับสนุนการท่องเที่ยว ผลกระทบต่อวัฒนธรรม คือ ชาวบ้านไม่เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม การแก้ไข คือ สร้างจิตสำนึกโดยมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงาม ผลกระทบต่อสังคม คือ เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชน ความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน การแก้ไข คือ ควรประชุมชี้แจง ปรีกษาหารือ ทำความเข้าใจสร้างความสามัคคีและให้ความร่วมมือกับชาวบ้าน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ศักยภาพด้านพื้นที่ มีเส้นทางออกเส้นทางเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ไปเส้นทางสายสุรินทร์-จอมพระ กิโลเมตรที่ 14 เลี้ยวขวา เข้าสู่พื้นที่เทศบาลตำบลเขวาสินรินทร์ และตำบลเขวาสินรินทร์ ผ่านบ้านนาโพธิ์ บ้านเขวาสินรินทร์ โดยตลอดเส้นทางผลิตผลิตภัณฑ์ความหลากหลายและธรรมชาติของหมู่บ้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยวทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำเครื่องเงิน ปะเก้อมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ของปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ และการทอผ้าไหม ซึ่งเป็นหัตถกรรมชุมชน ตลอดทั้งการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีความสะดวกในการเข้าถึง และความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มประกอบด้วย 1) ที่พัก 2) ร้านอาหาร 3) การคมนาคมขนส่ง 4) กิจกรรมสันทนาการ 5) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น 6) ร้านค้า กิจกรรมสันทนาการ ได้แก่ การรวมกลุ่มเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ปรากฏผลดังนี้ 1) ป้ายบอกทางพบว่าป้ายบอกทางมายังกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนลีเล็ด (ป่าในเมืองบ้านห้วยทรัพย์) นั้นมีความชัดเจนสามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น 2) แผนผังบริเวณแหล่งท่องเที่ยวพบว่าบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีแผนผังบอกจุดเส้นทางการท่องเที่ยวชัดเจน รวมถึงสถานที่และบริเวณที่ให้อาหารลิง 3) ป้ายสื่อความหมายพบว่าบริเวณจุดท่องเที่ยวไปยังป่าชายเลน มีป้ายสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว 4) ไฟฟ้าประปาการสื่อสารและโทรคมนาคมพบว่าในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งดังกล่าวบริการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว 5) สถานที่จอดรถห้องสุขาพบว่าในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งดังกล่าวบริการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม มีศักยภาพด้านสภาพแวดล้อม ชุมชนโชคเป็นชุมชนวัฒนธรรมการท่องเที่ยว มีอาชีพหัตถกรรม เกษตรกรรม และการค้าขาย ชาวบ้านประกอบด้านสัมมาชีพในด้านต่าง ๆ ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมโดยผู้ใหญ่บ้านโชค คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ร่วมกับชาวบ้านโชคร่วมแรงร่วมใจกันของพัฒนาชุมชนอำเภอเขวาสินรินทร์ กลุ่มพ่อบ้านกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน ได้นำกองทุน และกองทุนเงินจากโครงการ SML ของหมู่บ้านมาสร้างเป็นศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนเครื่องเงิน และหมู่บ้านทอผ้าไหม

2. แนวทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ มีดังนี้

2.1 ภาครัฐควรร่วมมือกับภาคเอกชนในการจัดการป้ายบอกทางให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการขนาดของป้ายสีและขนาดของตัวอักษรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จะต้องมองเห็นได้ง่ายมีความชัดเจนภายใต้มาตรฐานเดียวกัน

2.2 ภาครัฐควรดำเนินการจัดทำแผนที่หรือแผนผังของแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมทั้งอำเภอโดยติดตั้งในสถานที่สำคัญ ๆ ที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นประจำและในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะต้องมีข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นโดยจะต้องติดตั้งอยู่ในบริเวณที่นักท่องเที่ยวจะเข้าถึง

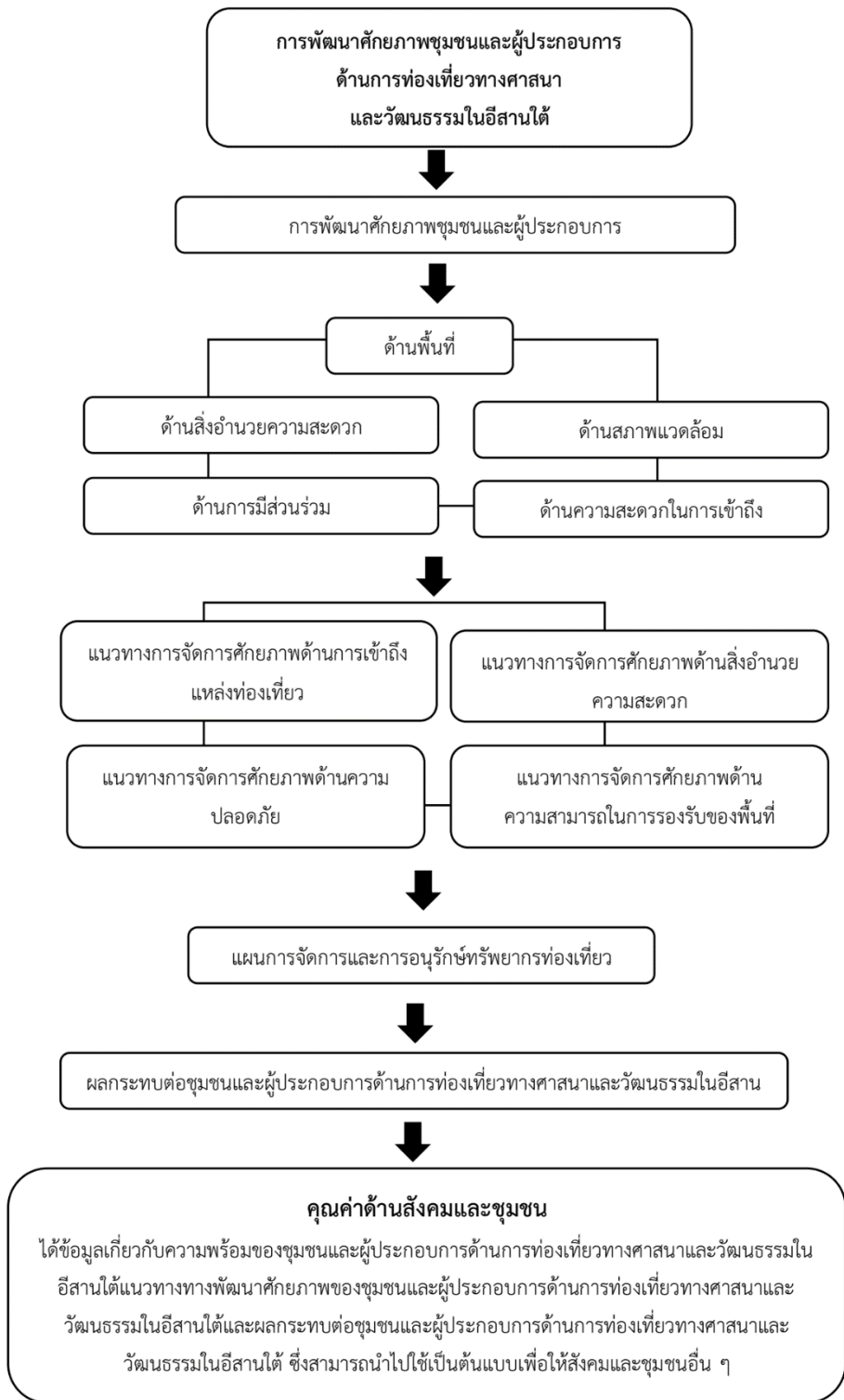
2.3 จัดการศักยภาพด้านความปลอดภัยภาครัฐควรมีการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อบังคับในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสถานที่นั้นโดยจะต้องมีการสังเกตการณ์และประเมินเป็นระยะจากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการประเมินการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาปรับปรุงและหาแนวทางพัฒนาศักยภาพด้านความปลอดภัยต่อไป

2.4 จัดการศักยภาพด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ควรคำนึงถึงมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านกายภาพ ด้านนิเวศวิทยา และด้านความรู้สึกโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนควรร่วมกันพิจารณาว่าพื้นที่ใดให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุด

3. ผลกระทบต่อชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้ ซึ่งชุมชนมีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมา คือ สภาพแวดล้อมถูกทำลาย ปัญหามลพิษในอาคารบ้านเรือน เกิดขยะมูลฝอย ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ สินค้ามีราคาแพง คนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบต่อวัฒนธรรม คือ การเลียนแบบวัฒนธรรมต่างประเทศ ชาวบ้านไม่เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ผลกระทบต่อสังคม คือ เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชน เกิดความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน ผลกระทบต่อสังคม คือ เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชน ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ สินค้าราคาแพง

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้” ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยได้มีดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรดำเนินการจัดทำแผนที่หรือแผนผังของแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวม
2. ควรมีการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อบังคับในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสถานที่นั้นโดยจะต้องมีการสังเกตการณ์และประเมินเป็นระยะ
3. ภาครัฐควรจัดอบรมให้ความรู้และส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักเรื่องผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจและหลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานภาครัฐได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความพร้อมของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้แนวทางทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้
2. หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถนำข้อจากงานวิจัยนี้ไปใช้ประกอบในการกำหนดนโยบายและใช้จัดทำแผนพัฒนางานด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมได้

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ. (2560). *การศึกษาประวัติศาสตร์และเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอีสานใต้*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุรกรณ บรีบุรณ. (2560). *อัตลักษณ์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาการนำอัตลักษณ์มาใช้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาเซียน*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพรชัย สิริวิโร และคณะ. (2560). *การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภัชลดา สุวรรณนวล และคณะ. (2561). *เส้นทางและเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำตา
ปีภายใต้แผนงานวิจัยภูมิปัญญาลุ่มแม่น้ำตาปี : ประวัติศาสตร์คุณค่าและการเชื่อมต่อ
อารยธรรมศรีวิชัย*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การประเมินผลโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วย
เศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว
จังหวัดนครสวรรค์

Evaluation of the project to Project to (U2T for BCG and Regional
Development) case study: Soi Lakhon Subdistrict, Lat Yao District,
Nakhonsawan Province

จาทูรงค์ สุทหาวัน¹

Jaturong Suthawan

Received: September 04, 2024

Revised: September 04, 2024

Accepted: September 04, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผล และสร้างข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยงานศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้การประเมินนโยบายโดยใช้ตัวแบบ CIPP Model และมีวิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในแบบเฉพาะเจาะจง ผลการศึกษา พบว่า 1) การดำเนินงานโดยรวมถือว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หลักของโครงการ โดยสามารถเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการด้าน BCG ในพื้นที่ได้มากขึ้น และสามารถส่งเสริมการจ้างงาน การพัฒนากำลังคน รวมถึงยกระดับการฐานข้อมูลสำคัญในพื้นที่ โดยที่ปัจจัยแห่งความสำเร็จเกิดจากความร่วมมือในการแก้ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคลที่มีความยืดหยุ่น มากกว่าการทำตามกระบวนการอันเคร่งครัดของภาครัฐ ซึ่งมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุง

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี; Kanchanaburi Rajabhat University

Corresponding Author, email; jaturong.23032529@gmail.com Tel; 082-529-5514

ในหลายประเด็น เช่น ปัญหาด้านการจัดวางทรัพยากรบุคคลให้เหมาะกับงาน กรอบระยะเวลาการดำเนินงานอันสั้น งบประมาณที่ล่าช้า ตลอดจนระบบเทคโนโลยีการจัดการข้อมูลของภาครัฐที่ต้องมีการปรับปรุงการใช้งาน และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัย การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการดำเนินการในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงโครงการดังกล่าวยังถือว่าเป็นโครงการที่เป็นนโยบายแบบบนลงล่าง (Top down) ซึ่งตอบสนองเฉพาะผู้คนส่วนน้อยที่มีตำแหน่งสำคัญในพื้นที่ ซึ่งอาจด้วยสถานการณ์โรคโควิด -19 และระยะเวลาดำเนินโครงการเพียง 3 เดือน จึงมีผลอย่างสำคัญถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกับโครงการ ตลอดจนควรมีการศึกษาวิจัยถึงโครงการนี้ในเชิงมหภาค เพื่อถอดบทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้นจากผลดำเนินการ นำไปสู่การสร้างตัวแบบในการพัฒนาโครงการด้วยแนวทางใหม่ๆ และเป็นการสร้างองค์ความรู้ในเชิงพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: การประเมินผลนโยบาย, โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG), ตัวแบบ ซิปป์ โมเดล

Abstract

This research article aims to evaluate and create recommendations for implementing projects to drive the post-COVID economy and society with the BCG economy (U2T for BCG). Case study: Soi Lakorn Subdistrict, Lat Yao District, Nakhon Sawan Province.” This study is qualitative research that uses policy evaluation using the CIPP Model. Moreover, there is a method for collecting data through in-depth interviews. By studying a sample group specifically, the results found that: 1) Overall operations can achieve the project's main objectives. It can increase the potential and competitiveness of the BCG production and service sectors. It has more space and can promote employment and workforce development, including enhancing the creation of essential databases in the area. The success factor comes from cooperation in solving problems at the individual level with flexibility rather than following strict government processes. There are suggestions for improvement on many issues, such as the problem of arranging human resources to suit the job. Short operational time frame, delayed budget, government data management technology

systems that need to be improved, and 2) research suggestions. The following study should compare the results of operations in nearby areas in different contexts. Moreover, the said project is still considered a top-down policy project. It caters only to a few people in the area's essential positions. This may be due to COVID-19, and the project lasts only three months. Therefore, it has an essential effect by allowing most people in the sub-district to truly participate in the project. There should also be research into this project in macro terms. To extract essential lessons that arise from the results of operations. Leads to the creation of models for project development with new approaches. Moreover, it helps to continue creating knowledge in the area.

Keywords: Policy Evaluation, Project to Drive the Economy and Society after COVID with the BCG Economy (U2T for BCG), CIPP Model

บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยยังคงมีประเด็นความท้าทายการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งใน “มิติเศรษฐกิจ” ที่ โครงสร้างเศรษฐกิจยังไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมอย่างเต็มที่ ผลผลิตการผลิตของภาคบริการและภาคเกษตรยังอยู่ในระดับต่ำ คุณภาพและสมรรถนะของแรงงานที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการในการขับเคลื่อนการพัฒนาของประเทศ “มิติทางสังคม” ที่การยกระดับรายได้ของประชาชน การแก้ปัญหาด้านความยากจนและความเหลื่อมล้ำการพัฒนาคุณภาพการให้บริการ และการขยายโอกาสในการเข้าถึงระบบบริการสาธารณะยังคงมีช่องว่างที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ “มิติสิ่งแวดล้อม” ที่การฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และมิติของการบริหารจัดการภาครัฐที่ยังขาดความต่อเนื่องและความยืดหยุ่นในการตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

นอกจากนี้ ยังมีสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลงและประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด ความท้าทายใหม่ ๆ ซึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ การ

เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนจากการรวมกลุ่มภายในภูมิภาคและการเปิดเสรีด้านต่าง ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความเชื่อมโยงโทรคมนาคมของระบบนิเวศ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวจะก่อให้เกิดความท้าทายในการพัฒนาประเทศทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ที่รอบคอบและครอบคลุมเพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ในขณะที่รัฐบาลได้มีหนึ่งในจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งมุ่งเน้นการรักษาระดับการจ้างงานของผู้ประกอบการและกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ประกอบกับที่รัฐบาลได้กำหนดให้เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy : BCG Economy) เป็นยุทธศาสตร์ชาติในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ BCG Economy เนื่องจาก อว. มีความพร้อมด้านบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ มีองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมหลังสถานการณ์โควิดและยุทธศาสตร์ BCG Economy โดยสำนักปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.) จึงเสนอการดำเนินการ “โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG and Regional Development)” ซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้วยเศรษฐกิจ BCG ในพื้นที่ 7,435 ตำบล ครอบคลุม 77 จังหวัดทั่วประเทศ โดยเป็นการนำองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมของสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้ อว. ไปขับเคลื่อนทั้งในภาคการผลิตและบริการในระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ เพิ่มและรักษาระดับการจ้างงาน อาทิเช่น การเกิดธุรกิจใหม่ การขยายตัวทางธุรกิจ การเติบโตของการลงทุน การเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ การเพิ่มการบริโภค เป็นต้น (รายงานโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) ประจำปีงบประมาณ 2564)

ทั้งนี้ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้ดำเนินการโครงการในลักษณะเดียวกันในปี พ.ศ. 2564 ได้แก่ “โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย)” ภายใต้ “พ.ร.ก. ให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019” พ.ศ. 2563 โดยได้ดำเนินการในพื้นที่ 3,000 ตำบลทั่วประเทศ ซึ่งผลการดำเนินการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี สามารถจ้างงานในพื้นที่ได้มากกว่า

58,000 คน (คิดเป็น 97.5% ของเป้าหมายที่วางไว้) มีกิจกรรมในการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกว่า 10,088 กิจกรรม ซึ่งจากการประเมินค่าผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment) เมื่อสิ้นสุดโครงการ (31 ธันวาคม 2564) สามารถประเมินได้ว่า “โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย)” ให้ผลตอบแทนทางสังคมประมาณ 4.75 เท่าของงบประมาณที่ใช้ หรือประมาณ 50,547.7 ล้านบาท โดยการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีที่สำคัญหลายด้าน อาทิเช่น เทคโนโลยีการผลิต การพัฒนาความรู้ด้านสินค้า สมาร์ทฟาร์ม เกษตรอินทรีย์ การจัดการท่องเที่ยวแบบ New Normal การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การตลาดดิจิทัล การท่องเที่ยวชุมชน และการส่งเสริมสุขภาพถ้วนหน้า เป็นต้น (รายงานโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) ประจำปีงบประมาณ 2564)

นโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงมุ่งเน้นที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทั้งการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาทิเช่น โครงการด้านการเกษตรสมัยใหม่ ด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP การท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมและสนับสนุน SMEs ในพื้นที่ ซึ่งโครงการต่าง ๆ เหล่านี้หากไม่บูรณาการกันอย่างเป็นระบบจะส่งผลให้ไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอ เกิดการซ้ำซ้อนของโครงการ การใช้จ่ายงบประมาณไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สามารถสร้างผลกระทบ (Impact) ได้อย่างมีนัยสำคัญ เพื่อให้เกิดการบูรณาการโครงการในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง ควรมีหน่วยงานในพื้นที่ที่ทำหน้าที่ในการบูรณาการกระบวนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่อย่างเป็นระบบ (Area Based System Integrator) ซึ่งมีมหาวิทยาลัยของรัฐกว่า 80 แห่งที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ สามารถที่จะทำหน้าที่เป็น System Integrator ในระดับตำบลได้ โดยที่มหาวิทยาลัยในพื้นที่สามารถใช้อองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ ทำงานประสานและร่วมงานกับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้การทำงานบูรณาการนี้ยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลที่สามารถนำไปสู่การลดความยากจนอย่างมีเป้าหมายชัดเจน (Targeted Poverty Alleviation) (เสกสรร แสนสีสด และคณะ, 2565)

ในเขตตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่กลุ่มตัวอย่างในการทำโครงการ U2T เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลสร้อยละครแบบบูรณาการ โดยมีมหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็น System Integrator ให้เกิดการจ้างงานประชาชนทั่วไป บัณฑิตจบใหม่ และนักศึกษาให้มีงานทำ ตลอดจนฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามปัญหาและความ

ต้องการของชุมชน ได้แก่ การพัฒนาสัมมาชีพและสร้างอาชีพใหม่ (การยกระดับสินค้า OTOP/อาชีพอื่น ๆ) การสร้างและพัฒนา Creative Economy (การยกระดับการท่องเที่ยว) การนำองค์ความรู้ไปช่วยบริการชุมชน (Health Care/เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ) และการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม/Circular Economy การเพิ่มรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชนให้เกิดการจัดทำข้อมูลขนาดใหญ่ของชุมชน (Community Big Data) เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีเป้าหมายชัดเจนโดยมีการจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T)

ด้วยเหตุนี้ “โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG” ของตำบลสร้อยละครนี้ จะเป็นการต่อยอดการดำเนินการจาก “โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ” โดยจะใช้ข้อมูล Thailand Community Big Data (TCD) ที่ได้ดำเนินการมาใน “โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ” ที่บ่งบอกถึงศักยภาพและความพร้อมของทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนารายพื้นที่ด้วยยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ BCG รวมถึงการเพิ่มและรักษาระดับการจ้างงานบัณฑิตและประชาชนในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจากรายงานผลการดำเนินการของโครงการในระยะที่ 1 โดยรวม จะแสดงให้เห็นถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมยินดี ทว่าด้วยบริบทการดำเนินงานและสภาพการณ์ในเชิงพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกัน ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาจากการดำเนินโครงการอย่างสำคัญ และกลายเป็นประเด็นท้าทายที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการต้องนำมาปรับปรุงแก้ไข ด้วยการศึกษาวิจัยที่ผ่านมานั้น ยังเป็นส่วนน้อยที่ทำการวิเคราะห์ประเมินโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG ในระยะที่ 2 ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นงานที่ศึกษาโครงการดังกล่าวในระยะที่ 1 ซึ่งให้ความสำคัญไปที่ความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรูปแบบของการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความย้อนแย้งในเชิงมิติทัศน์ ที่ว่าด้วยลักษณะโครงการที่เกิดขึ้นเป็นนโยบายที่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง (Top – down) กล่าวคือ เป็นนโยบายที่ส่วนราชการเป็นผู้กำหนดและประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการร่วมกำหนดนโยบาย (ศุภชัย เยาะประภาส และปิยกร หวังมหาพร, 2555) ดังนั้น การเข้าไปศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในเชิงปริมาณนั้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัด ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงการละเลยการให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้มีส่วนสำคัญในการดำเนินโครงการ เช่น คณะกรรมการผู้ดูแลโครงการ รวมถึงบัณฑิตและประชาชนผู้รับจ้าง ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้มากกว่าการสอบถามความพึงพอใจของประชาชนที่อาจเข้าถึงข้อมูลสำคัญได้ไม่ทั่วถึง ตามที่งานศึกษาต่าง ๆ ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้

จากปัญหาในข้างต้น งานศึกษานี้จึงชี้ชวนให้ตั้งคำถามในเชิงวิพากษ์ภายใต้ข้อจำกัดในบริบทด้านระยะเวลา และพื้นที่ รวมถึงการประเมินถึงปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงลักษณะอุปสรรคปัญหา ตลอดจนการสร้างข้อเสนอแนะใน “โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG” ของตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ด้วยการใช้รูปแบบการประเมินแบบ ชิปปี้ (CIPP Model) ตามแนวคิดของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, D. L., 1974) ซึ่งประกอบด้วย การประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) 2) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3) การประเมินด้าน กระบวนการ (Process Evaluation) และ 4) การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย และเป็นรูปแบบที่ทำให้เห็นการประเมินทั้งระบบและครอบคลุมทุกด้านทุกขั้นตอน รวมทั้งข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการประเมินมีประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ ตัดสินคุณค่า เพื่อประเมินประสิทธิภาพในการพัฒนา ปรับปรุงโครงการให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการขยายองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องและสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในกรณีการประเมินนโยบายตามโครงการดังกล่าวให้สามารถนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์”
2. เพื่อสร้างข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์”

วิธีดำเนินการวิจัย

งานศึกษานี้ใช้การระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ตัวแบบการประเมิน CIPP Model เป็นตัวแบบในการประเมิน โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการเอกสาร ข้อมูลงานวิจัย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย หนังสือ และเอกสารทางราชการ ตลอดจนการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งสิ้น 2 กลุ่ม ประกอบไปด้วย 1) คณะกรรมการการประจำตำบลสร้อยละครซึ่งเป็นบุคลากรจากมหาวิทยาลัยในเขตพื้นที่บริการจำนวน 4 คน, ข้าราชการสังกัด

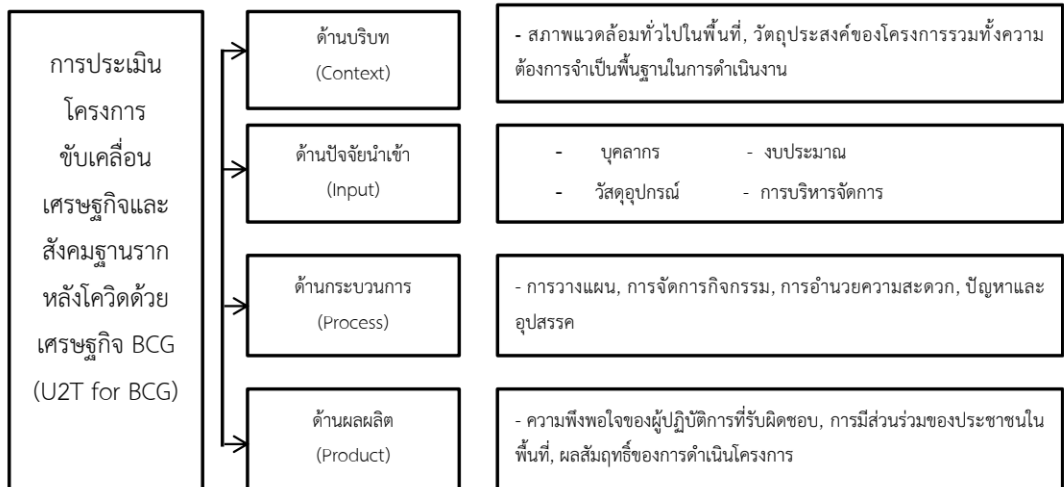
องค์การบริหารส่วนตำบลสร้อยละคร จำนวน 3 คน และประชาชนและบัณฑิตผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 10 คน รวมเป็น 17 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบแนวคิดและทฤษฎี เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การประเมินผลโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์” มีการใช้รูปแบบการประเมินแบบ ชิปปี้ (CIPP Model) ตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม ซึ่งประกอบด้วย การประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) 2) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3) การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และ 4) การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) ทั้งนี้เป็นการประเมินภายใต้กรอบการดำเนินงานของโครงการในระยะที่ 2 ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-ตุลาคม ในปีงบประมาณ 2565 เท่านั้น โดยมีผู้ให้ข้อมูลซึ่งประกอบไปด้วย คณะกรรมการประจำตำบลสร้อยละคร และประชาชนและบัณฑิตผู้เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมิน ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam’s CIPP Model) (Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J., 2007) โดยมีขอบข่ายการประเมินเกี่ยวกับบริบท, ปัจจัยนำเข้า, กระบวนการ และผลผลิตของโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์” ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัยในด้าน CIPP Model

สรุปผลการวิจัย

1. ประเมินผลการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า

1.1 ในด้านบริบท ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในโครงการเนื่องจากโครงการดังกล่าวสามารถตอบวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นได้ชัดเจน เช่น เพิ่มการจ้างงานบัณฑิตที่พึงจบการศึกษาและประชาชนในพื้นที่ให้มีงานทำใกล้ภูมิลำเนา แม้ว่าจะมีเสียงสะท้อนถึงการประชาสัมพันธ์โครงการที่ยังไม่ทั่วถึง ส่งผลให้การเข้าร่วมการคัดเลือกเพื่อเข้าสู่โครงการนั้นยังเป็นที่ "ไม่เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง รวมถึงทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในหลายประเด็นที่สำคัญ ส่งผลต่อความไม่ชัดเจนในด้านอำนาจความรับผิดชอบที่ก้ำกึ่งระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัยในเขตพื้นที่บริการ โดยมีคณะกรรมการในโครงการได้อธิบายโดยสรุปว่า

“ด้วยการประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบออนไลน์ ทำให้การทำงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรในท้องถิ่นขาดการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ และการรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการในระบบของ U2T เป็นปัญหาอย่างมากสำหรับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีหลายคนที่ใช้คอมพิวเตอร์ไม่เป็น แต่ต้องการรับสมัครเพื่อคัดเลือกเข้าโครงการจึงมีหลายคนที่เสียโอกาสในส่วนนี้ไป”

1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า ในด้านทรัพยากรบุคคล จะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ในโครงการ U2T จะเน้นการทำงานผ่านระบบออนไลน์ จึงต้องการบุคลากรที่เชี่ยวชาญในเรื่องของเทคโนโลยี ซึ่งจะเห็นได้ว่าในโครงการนี้จะไม่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการไว้เป็นแต่ละตำแหน่งอย่างชัดเจน ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการที่สามารถใช้เทคโนโลยีได้ดี จึงมีภาระงานที่มากกว่าคนอื่น ๆ และด้วยโครงการในระยะที่ 2 มีช่วงการทำงานเพียง 3 เดือน ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความไม่มั่นคง ซึ่งมองการทำงานในโครงการนี้เป็นเพียงภารกิจรอง โดยที่พยายามหางานใหม่ ๆ ที่มั่นคงอยู่เสมอ ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน โดยเฉพาะในบางกรณีมีการลาออกระหว่างโครงการเพื่อไปทำงานในสังกัดอื่น ๆ ที่มั่นคงกว่า ในด้านงบประมาณ ด้วยกระบวนการทำงานในโครงการมีขั้นตอนการเบิกจ่ายในหลายระดับ จึงทำให้งบประมาณในการสนับสนุนขาดความต่อเนื่อง ไม่สามารถใช้งบประมาณในการพัฒนาโครงการได้อย่างทันท่วงที ทั้งนี้ ในด้านการประเมินปัจจัยนำเข้า มีการให้ข้อมูลโดยผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งสรุปไว้อย่างครอบคลุมว่า

“ปัญหาใหญ่คือเรื่องบุคลากรที่คัดเลือกเข้ามาทำงาน ด้วยระบบการส่งงาน การเก็บข้อมูล การนำเสนอในโครงการ ล้วนแล้วแต่เป็นการใช้ทักษะในด้านสื่อออนไลน์ แต่ผู้รับผิดชอบโครงการกลับไม่สามารถใช้บุคลากรได้ตรงกับภาระงาน ความรับผิดชอบส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับบุคลากรในมหาวิทยาลัยในเขตพื้นที่ที่จะต้องรับภาระหนักมากกว่าภาคส่วนอื่น ๆ”

1.3 ด้านกระบวนการ แพลตฟอร์มออนไลน์ที่โครงการสร้างขึ้นยังคงเป็นปัญหาสำคัญในเรื่องของการจัดการระบบ ซึ่งขาดความชัดเจน และการสื่อสารระหว่างผู้ประสานงานในลำดับชั้นต่าง ๆ เพื่อส่งสารถึงฝ่ายผู้เข้าร่วมโครงการยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนจากการที่กระทรวง อว.ได้สร้างช่องทางร้องเรียนปัญหาในช่องทาง แอปพลิเคชันไลน์ ปรากฏว่ามีผู้ร้องเรียนปัญหาด้านระบบปฏิบัติการเป็นจำนวนมาก โดยมีการให้ข้อมูลจากบัณฑิตในโครงการว่า

“แพลตฟอร์มจากระบบปฏิบัติการที่ทางโครงการสร้างขึ้นมีความไม่เสถียร คู่มือที่แนะนำการใช้ระบบมีความซับซ้อนใช้งานยาก การแก้ปัญหาคือต้องค่อยๆสอบถามจากตำบออื่น ๆ ซึ่งก็ไม่รู้อีกเช่นกันว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องหรือไม่”

1.4 ด้านผลผลิต การดำเนินการในโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในหลายตัวชี้วัด โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ฝาชีแพนชีจากตำบลดร้อยละครสามารถจำหน่ายให้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการสินค้าซึ่งมีความแปลกใหม่และความคิดสร้างสรรค์ทั้งการเพิ่มผลผลิตของฝาชี และ

ได้ทำการเผยแพร่สินค้าให้เป็นที่รู้จักผ่านช่องทาง Page Facebook และมียอดขายที่เติบโตขึ้นถึง 21.40 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลจากบัณฑิตและประชาชนที่เข้าร่วมโครงการมีการสรุปว่า

“แม้ว่าโครงการดังกล่าวจะมีผลผลิตที่น่าพอใจในหลายด้าน ความสำเร็จน่าจะเกิด ความร่วมมือในการแก้ปัญหาจากบุคลากรทั้งจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ กับประชาชนและบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบล สร้อยละครที่มีการประสานงานกันอย่างมีคุณภาพ แต่ก็ถือว่าเป็นผลลัทธิที่เกิดจากการปรับตัวในเชิงประสิทธิภาพของแต่ละปัจเจกบุคคล (Individual Level) ไม่ได้เป็นผลมาจากกระบวนการของผู้กำหนดนโยบาย”

2. ในด้านข้อเสนอแนะของโครงการ คณะผู้วิจัยได้สรุปประเด็นออกเป็น 7 ข้อ ดังนี้

2.1 ควรมีการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบของโครงการ เพื่อที่จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรให้ความสำคัญในเรื่องของการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง และหลายช่องทาง ทั้งในรูปแบบ Onsite และ Online

2.3 ควรมีการจัดประชุมหรือล่องหนาระหว่างภาคส่วนมหาวิทยาลัยกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมออกแบบโครงการ นำมาซึ่งการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

2.4 ควรมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการให้ตรงกับภาระงานที่จะต้องรับผิดชอบ รวมทั้งสร้างกระบวนการตรวจสอบ ติดตามผล เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เข้าร่วมโครงการ

2.5 ควรมีการขยายระยะเวลาในการดำเนินการอย่างน้อย 1 ปี และงบประมาณในการดำเนินการต้องสามารถเบิกจ่ายได้ตรงตามระยะเวลา

2.6 ควรมีการทดสอบ แก่ไ้ระบบปฏิบัติการก่อนระยะเวลาเริ่มต้นโครงการ เพื่อลดความผิดพลาดอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อโครงการและภาพลักษณ์ขององค์กรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกำหนดนโยบาย

2.7 ควรมีการติดตามประเมินผลโครงการในระยะยาว เพื่อต่อยอดผลผลิตที่มีได้จากโครงการ และสร้างกระบวนการในการพัฒนาบุคลากรให้สามารถมีตำแหน่งงานอย่างมั่นคงในท้องถิ่นหรือใกล้ภูมิลำเนาของตนเองต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การประเมินโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) กรณีศึกษา: ตำบลสร้อยละคร อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์”โดยใช้ตัวแบบการประเมิน CIPP Model ทำให้ได้ผลการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงนโยบายตามแนวคิดของแดเนียล สตีเฟิลบีม ที่อธิบายไว้ว่า การประเมินผลนโยบายโดยใช้ตัวแบบ CIPP Model จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการทบทวนโครงการ เพื่อพิจารณาการยุติ หรือขยายโครงการที่จะนำไปใช้ในโอกาสต่อไป

1. ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในโครงการเนื่องจากโครงการดังกล่าวสามารถตอบวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นได้ชัดเจน เช่น เพิ่มการจ้างงานบัณฑิตที่เพิ่งจบการศึกษาและประชาชนในพื้นที่ให้มีงานทำใกล้ภูมิลำเนา แม้ว่าจะมีเสียงสะท้อนถึงการประชาสัมพันธ์โครงการที่ยังไม่ทั่วถึง ส่งผลให้การเข้าร่วมการคัดเลือกเพื่อเข้าสู่โครงการนั้นยังเป็นที่ไม่เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง รวมถึงทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในหลายประเด็นที่สำคัญ จนเกิดการเข้าใจผิดในด้านอำนาจความรับผิดชอบที่กำกวมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัยในเขตพื้นที่บริการ แต่ด้วยการร่วมมือในการแก้ปัญหาจากคณะกรรมการดำเนินงานในตำบลสามารถนำพาให้โครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้ในระดับที่น่าพึงพอใจ สอดคล้องกับการศึกษาของเสาวลักษณ์ แสนโรจน์ (2559) ที่ศึกษาการประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานีผลการศึกษาพบว่าความสำเร็จ ในการขับเคลื่อนนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับตำบลให้สำเร็จ มีสาเหตุที่สำคัญ คือ ผู้นำโครงการ หรือผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ ร่วมกับความมุ่งมั่น ตั้งใจ ของชาวบ้านในชุมชน และผู้นำท้องถิ่น/นายกองค์การบริหารส่วนตำบล /ผู้บริหาร องค์กรบริหารส่วนตำบล กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

2. ผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนร่วมกับโครงการ ทั้ง 17 คน ให้ข้อมูลในการประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ พบว่า การดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ในโครงการ U2T จะเน้นการทำงานผ่านระบบออนไลน์ จึงต้องการบุคลากรที่เชี่ยวชาญในเรื่องของเทคโนโลยี ซึ่งจะเห็นได้ว่าในโครงการนี้จะไม่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการไว้เป็นแต่ละตำแหน่งอย่างชัดเจน ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการที่สามารถใช้เทคโนโลยีได้ดี จึงมีภาระงานที่มากกว่าคนอื่น ๆ และด้วยโครงการในระยะที่ 2 มีช่วงการทำงานเพียง 3 เดือน ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความไม่มั่นคงทางการเงิน ซึ่งมองการทำงานในโครงการนี้เป็นเพียงภารกิจรอง โดยที่พยายามหางานใหม่ๆที่มั่นคงอยู่เสมอ ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน โดยเฉพาะในบางกรณีมีการลาออกระหว่างโครงการเพื่อไปทำงาน

ในสังกัดอื่น ๆ ที่มั่นคงกว่า และในด้านงบประมาณ ซึ่งกระบวนการทำงานในโครงการมีขั้นตอนการเบิกจ่ายในหลายระดับ จึงทำให้งบประมาณในการสนับสนุนขาดความต่อเนื่อง ไม่สามารถใช้งบประมาณในการพัฒนาโครงการได้อย่างทันที่ สอดคล้องกับการศึกษาของอดิสร ศักดิ์สูง และคณะ (2561) ได้ศึกษา “การประเมินผลการดำเนินงานภายใต้โครงการ “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุหรีทั่วไทย เทิดไท้องค์ราชัน” โดยผลของการวิจัยพบว่า ปัจจัยในการนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการที่สำคัญคือ การจัดวางทรัพยากรบุคคลที่มีความเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย และปัญหาด้านงบประมาณที่ล่าช้าหรือไม่เพียงพอ ส่งผลให้ระบบการบริหารโครงการขาดความต่อเนื่อง รวมถึงขาดแรงจูงใจของผู้เข้าร่วมโครงการ

3. ข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนร่วมกับโครงการ และตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลในการประเมินกระบวนการดำเนินโครงการพบว่า แพลตฟอร์มออนไลน์ที่โครงการสร้างขึ้นยังคงเป็นปัญหาสำคัญในเรื่องของการจัดการระบบ ซึ่งขาดความชัดเจน และการสื่อสารระหว่างผู้ประสานงานในลำดับชั้นต่าง ๆ เพื่อส่งสารถึงฝ่ายผู้เข้าร่วมโครงการยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนจากการที่กระทรวง อว.ได้สร้างช่องทางร้องเรียนปัญหาในช่องทาง แอปพลิเคชันไลน์ ปรากฏว่ามีผู้ร้องเรียนปัญหาจากระบบปฏิบัติการเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับการศึกษาของชูชื่น พงษ์ดี (2553) จากเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนราชดำริ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2” พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ของหมู่บ้านหรือโรงเรียน คือ การวางระบบการจัดการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชน ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการยอมรับนโยบาย และนำไปสู่ผลการนำนโยบายไปปฏิบัติ

4. จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนร่วมกับโครงการ และตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ จากการสัมภาษณ์พบว่า การดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในหลายตัวชี้วัด โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ผ้าซีแพนซีจากตำบลสร้อยละครสามารถจำหน่ายให้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการสินค้าซึ่งมีความแปลกใหม่และความคิดสร้างสรรค์ทั้งการเพิ่มผลผลิตของผ้าซี และได้ทำการเผยแพร่สินค้าให้เป็นที่รู้จักผ่านช่องทาง Page Facebook และมียอดขายที่เติบโตขึ้นถึง 21.40 เปอร์เซ็นต์ รวมถึงผู้เข้าร่วมโครงการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทั้งในส่วนของ องค์กรบริหารส่วนตำบลสร้อยละคร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ รวมถึงบัณฑิตและประชาชนผู้มีส่วนร่วมในโครงการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของอรทัย ก๊กผล (2552) เรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง โดยผลการศึกษาพบว่า หลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมี

ลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเอง ร่วมกันวางแผนดำเนินงานด้วยความเต็มใจตามกำลังความสามารถ และมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมกัน ซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของ แต่อาจเป็นความสุขสบาย ความพอใจ ในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

องค์ความรู้ใหม่

โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) เป็นแผนงานในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งเป็นนโยบายแบบบนลงล่าง (Top down) ที่ให้ความสำคัญต่อภาครัฐในฐานะผู้ กำหนดนโยบาย ทั้งนี้ ด้วยข้อเสนอของงานศึกษาหลายชิ้น มักจะวิพากษ์ถึงนโยบายในลักษณะ ดังกล่าวไว้ว่า “เน้นระเบียบกฎเกณฑ์มากเกินไป” (ชินรัตน์ สมสืบ, 2553) โดยมีข้อสังเกตสำคัญคือ “ตัวชี้วัดความผันแปรในเชิงปทัสสถาน” (Normative variation) โดยงานศึกษานี้ได้สร้างข้อค้นพบ ใหม่ในเชิงกรณีศึกษา (Originality Contribution Case Study) ซึ่งชี้ว่า “นโยบายที่ถูกกำหนดขึ้น จากภาครัฐ มักมองว่าปัจเจกบุคคล (Individual) ในท้องถิ่นเป็นตัวแสดง (Actor) ที่ขัดขวาง ความสำเร็จของโครงการ จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมพฤติกรรม” (สุปราณี ธรรมพิทักษ์, 2561) แต่ จากข้อสรุปในงานศึกษานี้ กลับสะท้อนให้เห็นว่า “กระบวนการของนโยบายอันซับซ้อนที่ถูกกำหนด โดยภาครัฐ กลับกลายเป็นอุปสรรคสำคัญมากกว่าปัจเจกบุคคล โดยที่บุคลากรที่ทำงานในเชิงพื้นที่ ต่างเป็นฝ่ายขับเคลื่อนโครงการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนจากความบกพร่องของกระบวนการ ดำเนินงานของภาครัฐ ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จเกิดจากความร่วมมือในการแก้ปัญหาในระดับ ปัจเจกบุคคลที่มีความยืดหยุ่น มากกว่าการทำตามกระบวนการอันเคร่งครัดของภาครัฐ” ที่แสดงให้เห็น ได้จากข้อเสนอแนะจากงานที่ศึกษาโครงการ U2T ในพื้นที่อื่น ๆ (เสกสรร แสนสีสด และคณะ , 2565) ซึ่งต่างประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น ระยะเวลาในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของ ประชาชน และการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาคั้งนี้ มีการใช้เลือกกรณีศึกษาที่มีความเฉพาะเจาะจง ด้วยเหตุผลของ ความพร้อมและความยินดีในการให้ข้อมูล การศึกษาคั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการ ดำเนินการในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงโครงการดังกล่าวยังถือว่าเป็นโครงการที่ เป็นนโยบายแบบบนลงล่าง ซึ่งตอบสนองเฉพาะผู้คนส่วนน้อยที่มีตำแหน่งสำคัญในพื้นที่ อาจด้วย

สถานการณ์โรคโควิด-19 และระยะเวลาดำเนินโครงการเพียง 3 เดือน จึงมีผลอย่างสำคัญถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกับโครงการ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงโครงการนี้ในเชิงมหภาค เพื่อถอดบทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้นจากผลดำเนินการ นำไปสู่การสร้างตัวแบบในการพัฒนาโครงการด้วยแนวทางใหม่ ๆ และเป็นการสร้างองค์ความรู้ในเชิงพื้นที่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชินรัตน์ สมสืบ. (2553). *การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- ชูชื่น พงษ์ดี. (2553). *การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนราชดำริสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2. (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศุภชัย ยาวะประภา และปิยากร หวังมหาพร. (2555). *นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.
- สุปราณี ธรรมพิทักษ์. (2561). มุมมองเชิงทฤษฎีของการนำนโยบายไปปฏิบัติ. *วารสารรวมสาร*, 16(2), 501-518.
- เสกสรร แสนสีสด และคณะ. (2565). พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารและความพึงพอใจต่อโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (มหาวิทยาลัยสู่ตำบลสร้างรากแก้วให้ประเทศ U2T) ของประชาชนในเขตตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 4(1), 88-105.
- เสาวลักษณ์ แสนโรจน์. (2559). *การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการพัฒนาสังคม)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อดิศักดิ์ ตักดีสูง และคณะ. (2561) *การประเมินผลโครงการตามนโยบาย “3 ล้าน 3 ปี เลิกบุรีรัมย์ไทยเทิดไท้องค์ราชัน” กรณีศึกษาเชิงพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (อัดสำเนา)

อรทัย ก๊กพล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

Stufflebeam, D. L. (1974). Meta-evaluation. *Journal of MultiDisciplinary Evaluation*, 7(15), 99-158.

Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation theory, models, and application*. San Francisco, CA : Wiley.

ผู้บริหาร: สมรรถนะการบริหารจัดการองค์กรสู่ความเป็นเลิศ

Executives: Competent Management for Organization Excellence

พระครูรัตนสุตาภรณ์¹

Phrakrurattanasutaphorn

Received: September 04, 2024

Revised: September 04, 2024

Accepted: September 04, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันเป็นตัวเร่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่องต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นต้น ผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารองค์กรได้ ต้องให้ความสนใจทั้งประสิทธิภาพภายในและประสิทธิภาพภายนอกขององค์กรควบคู่กันไป ที่เปลี่ยนแปลงและกดดันองค์กรอยู่ตลอดเวลา โดยผู้บริหารควรมีสมรรถนะความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) สมรรถนะความสามารถในการสื่อสาร 2) สมรรถนะความสามารถในการวางแผนและการบริหาร 3) สมรรถนะความสามารถในการทำงานเป็นทีม 4) สมรรถนะความสามารถในการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ 5) สมรรถนะความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงกับสังคมโลก และ 6) สมรรถนะความสามารถในการบริหารจัดการตนเอง เพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จไปสู่ความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ความเป็นเลิศ, ผู้บริหาร, สมรรถนะ

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช; Mahachulalong kornrajavidyalaya University Buddhachinnarat Buddhist College

Corresponding author, e-mail: tandej@hotmail.com, Tel. 093-1364790

Abstract

This academic article aims to study organizational management competencies toward excellence among executives. It is found that the current situation is a catalyst for changes in various matters such as politics, economy, society, culture, and information technology. And digital technology, etc. Executives who will be successful in managing the organization must pay attention to both the internal efficiency and the external efficiency of the organization simultaneously. That changes and puts pressure on the organization all the time. The executives should have competencies and abilities in various areas, as follows: 1) communication ability competency; 2) planning and management ability competency; 3) teamwork ability competency; 4) strategic workability competency; and 5) ability to recognize Linked to the global society and 6) self-management competency In order for the organization to succeed and reach excellence in various fields.

Keywords: Management, Excellence, Executives, Competency

บทนำ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันเป็นตัวเร่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่องของ Digital Disruption ให้เกิดเร็วขึ้น หลายองค์กรต้องเร่งปรับตัวมาใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแบบไม่ทันตั้งตัวทำให้องค์กรหลายองค์กรต้องเปลี่ยนรูปแบบ สร้างวิกฤตให้เป็นโอกาส สามารถหาช่องทางใหม่ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยในการบริหารการจัดการ ดังนั้นเมื่อการพัฒนาระบบไอทีเป็นเรื่องง่าย องค์กรต่าง ๆ เริ่มนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้มากขึ้น จนทำให้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว (กรุงเทพธุรกิจ, 2565) องค์กรที่จะประสบความสำเร็จนั้นต้องมีผู้บริหารที่มีความสามารถ สามารถแสดงบทบาทความเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนองค์กรตามการเปลี่ยนแปลงของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารที่จะปฏิบัติภารกิจดังกล่าวได้ ต้องมีความรู้ มีความเข้าใจ และมีทักษะเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งก็คือ สมรรถนะของผู้บริหารต่อการบริหารจัดการองค์กรสู่ความเป็นเลิศ (ทวีศักดิ์ สุททวาทีน, 2558)

ผู้บริหารนั้นต้องมีสมรรถนะต่อการบริหารจัดการองค์การสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลหรือคุณลักษณะที่แท้จริงนี้จะสร้างแรงขับเคลื่อนให้คนทำงานได้ดีกว่าผลงานเฉลี่ยในปัจจุบันก็คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ องค์ประกอบหลักของสมรรถนะมี 3 ประการ ดังนี้ 1) ความรู้ คือ สิ่งที่องค์กรต้องการให้ “รู้” เช่น ความรู้ ความเข้าใจในกฎหมายปกครอง 2) ทักษะ คือ สิ่งที่องค์กรต้องการให้ “ทำ” เช่น ทักษะด้าน ICT ทักษะด้านเทคโนโลยีการบริหารสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่ต้องผ่านการเรียนรู้ และฝึกฝนเป็นประจำจนเกิดเป็นความชำนาญในการใช้งาน และ 3) พฤตินิสัยที่พึงปรารถนา คือ สิ่งที่องค์กรต้องการให้ “เป็น” เช่น ความใฝ่รู้ ความซื่อสัตย์ ความรักในองค์กร และความมุ่งมั่นในความสำเร็จ สิ่งเหล่านี้จะอยู่ติดกันไปจนจิตใจ ต้องปลูกฝังสร้างยากกว่าความรู้และทักษะ (วิลัยภรณ์ แยมสวน, 2552) กล่าวได้ว่าสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันส่งผลโดยตรงทำให้ผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยน และพัฒนาสมรรถนะของตนเอง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการองค์การ ดังนั้นผู้เขียนจึงเขียนบทความเพื่อเสนอสมรรถนะของผู้บริหารต่อการบริหารจัดการเพื่อนำองค์การไปสู่ความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ

สมรรถนะ

สมรรถนะ คือ ความสามารถ ทักษะ ความรู้ ทักษะทัศนคติ ของบุคคลแต่ละคนในการปฏิบัติงานให้ได้ประสิทธิผลตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือมากกว่า โดยสมรรถนะสามารถพัฒนาได้ เพื่อให้ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (พันธ์ุพรหม รังสิธารานนท์, 2558) อีกทั้งยังเป็นชุดแบบแผนพฤติกรรม ความสามารถ และคุณลักษณะที่ผู้ปฏิบัติงานควรมีในการปฏิบัติหน้าที่ให้ประสบความสำเร็จ สำหรับนำมาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารงานและการพัฒนาองค์กร เพื่อให้สมาชิกขององค์กรได้พัฒนาตนเองเพื่อให้การปฏิบัติงานในปัจจุบัน และอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพตามที่องค์กรต้องการ (ดุจเดือน พิงคยงกุล, 2555) หรือเป็นกลุ่มของมิติ ผลการปฏิบัติงานที่สามารถสังเกตเห็นได้รวมถึงความรู้ ทักษะ ทักษะทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล กลุ่มกระบวนการ และองค์กรที่เชื่อมโยงกับผลการปฏิบัติงานที่สูงทำให้องค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างถาวร (พยัต วุฒิรงค์, 2555) และเป็นพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามความสามารถคุณลักษณะที่อยู่ในแต่ละบุคคลใช้เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิผลในการทำงานให้ประสบความสำเร็จหรือสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น จำแนกสมรรถนะบุคลากรได้ 3 ประเภท (ชูชัย สมितिไกร, 2556) ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก (Core competency) คือ สมรรถนะที่บุคลากรในองค์กรจำเป็นต้องมีเหมือนกันทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสายงานใด หรือระดับตำแหน่งใดก็ตาม

2. สมรรถนะตามสายงาน (Functional Competency) คือ สมรรถนะที่เป็นความรู้ ความสามารถ ทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามสายงาน

3. สมรรถนะตามบทบาท (Role Competency) คือ สมรรถนะที่บุคคลในระดับบริหารจำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และบทบาทการเป็นผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป สมรรถนะเป็นความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นของบุคคลใน การทำงานให้ประสบความสำเร็จ มีผลงานได้ตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดหรือสูงกว่า อีกทั้งเป็น พฤติกรรมในการทำงานของแต่ละบุคคล การที่องค์กรต้องกำหนดให้มีสมรรถนะต่าง ๆ ก็เพื่อให้ บุคลากรขององค์กรมีพฤติกรรมการทำงานในแบบที่องค์กรต้องการ เนื่องจากจะทำให้บุคลากรของ องค์กรมีผลการปฏิบัติงานที่ดีและส่งผลถึงองค์กร

การบริหารจัดการองค์กร

การบริหารจัดการเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะ ทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็น เสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตาม ความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2550) และเป็นกิจกรรมของกลุ่ม ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันจัดการ ทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อได้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จัดการกระบวนการ บริหารหรือหน้าที่การบริหาร (ศิริ ถีอาสนา, 2557) ซึ่งประกอบด้วยภารกิจหลัก 4 ประการ (ทวีศักดิ์ สูทกวาทิน, 2558) คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการทำงานที่ต้องการบรรลุในอนาคต รวมทั้งการกำหนดวิธีปฏิบัติที่จะนำไปสู่การ บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายดังกล่าวที่กำหนดไว้ รายละเอียดที่เราจะทำความเข้าใจกันต่อไปใน เรื่องการวางแผน ได้แก่ แผนงานประเภทต่าง ๆ กระบวนการวางแผน แนวทางในการกำหนด วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ดี การสำรวจทางเลือกต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การบรรลุ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์เปรียบเทียบทางเลือกเพื่อเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะนำไปสู่การ บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายรวมทั้งการติดตามกำกับและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดต่าง ๆ มาก

2. การจัดองค์กร (Organizing) หมายถึง กระบวนการในการออกแบบระบบงาน การออกแบบองค์กร และระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ทั้งเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์ ระหว่างส่วนงานต่าง ๆ และบุคคลในองค์กร โดยกำหนดภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การใช้ภาวะผู้นำ (Leading) หมายถึง กระบวนการโน้มน้าวให้พนักงานขององค์กรมีพฤติกรรมการทำงานที่เอื้อต่อการบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารบางคนอาจไม่มีภาวะผู้นำ หรือผู้ที่มีภาวะผู้นำอาจจะยังไม่ได้เป็นผู้บริหาร แต่สิ่งที่เป็นความคาดหวังคือ องค์กรควรมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ ซึ่งจะสามารถโน้มน้าวให้พนักงานทุกคนในองค์กรมีพฤติกรรมการทำงานที่นำไปสู่การมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูง

4. การควบคุมทางการบริหาร (Controlling) หมายถึง กระบวนการทางการบริหารที่สำคัญอีกกระบวนการหนึ่ง ครอบคลุมถึงการควบคุม กำกับและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้มั่นใจว่า การดำเนินงานจะดำเนินไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมายที่กำหนดไว้ การควบคุมทางการบริหารมีเครื่องมือและเทคนิควิธีการที่ใช้ในการควบคุมหลากหลายประเภท เช่น เครื่องมือและเทคนิค การควบคุมด้านการเงิน เครื่องมือและเทคนิค การจัดการ การควบคุมกระบวนการทำงาน เครื่องมือและเทคนิคการควบคุมผลสัมฤทธิ์ขององค์กร เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ผู้บริหารในทุกระดับขององค์กรต่างต้องรับผิดชอบต่อการจัดการ ซึ่งประกอบด้วย ภารกิจหลักทางการบริหารทั้ง 4 ภารกิจซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงสอดคล้องกัน กล่าวคือ ภารกิจทางการบริหารเริ่มต้นจากกระบวนการวางแผนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีดำเนินการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายนั้น ซึ่งเมื่อมีการวางแผนเรียบร้อยแล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการจัดองค์กรเพื่อหาเจ้าภาพที่จะเป็นผู้รับผิดชอบการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ บางครั้งอาจมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน หรือออกแบบระบบงานและระบบองค์กรใหม่ให้เหมาะสมกับการนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติ จากนั้นจึงสรรหาและคัดเลือกบุคคลเข้ามาทำงานในระบบงานและระบบโครงสร้างองค์กรที่จัดเตรียมไว้ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารองค์กรที่รับผิดชอบแผนงานดังกล่าว ต้องมีความรู้และทักษะการใช้ภาวะผู้นำในการโน้มน้าวให้ทีมงานภายในองค์กรช่วยกันปฏิบัติภารกิจ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายของแผนงานที่กำหนดไว้ และในระหว่างการนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติ นอกจากทีมผู้บริหารองค์กรจะต้องใช้ภาวะ

ผู้นำแล้ว ยังต้องดำเนินการควบคุม กำกับและติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานควบคู่กันไปด้วย

สมรรถนะของผู้บริหารในการบริหารจัดการองค์การสู่ความเป็นเลิศ

องค์กรจะประสบความสำเร็จได้อย่างโดดเด่นนั้นขึ้นอยู่กับสมรรถนะความสามารถของผู้บริหารในการบริหารจัดการองค์การที่จะต้องพยายามดึงดูด พัฒนา และธนาอมรักษาบุคคลที่มีวิมุติ มีความสามารถไว้กับองค์กรให้ได้ สมรรถนะความสามารถด้านการจัดการได้แก่ ความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และทัศนคติต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในตำแหน่งงานที่ หลากหลาย รวมทั้งในองค์กรที่มีความหลากหลายได้ เช่นเดียวกันในทัศนะของ (Hellriegel, D.; Jackson, S. E. & Slocum, J. W., 2005) ได้แสดงให้เห้นว่าผู้บริหารควรมีสสมรรถนะความสามารถ ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. สมรรถนะความสามารถในการสื่อสาร (Communication competency) นั้นถือ ว่าเป็นสมรรถนะความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นมากที่สุดของผู้บริหาร ผู้บริหารต้องมีความสามารถ ในการรับสาร และส่งสารกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีสมรรถนะความสามารถในการสื่อสาร เนื่องจากผู้บริหารต้องทำงานร่วมกับคน จำนวนมากเพื่อผลักดันให้งานขององค์กรประสบความสำเร็จ ผู้เขียนเห้นว่าสมรรถนะความสามารถ ด้านการสื่อสารประกอบด้วยความรู้และทักษะ ดังต่อไปนี้ 1) การสื่อสารอย่างเป็นทางการ ผู้บริหาร ต้องสื่อสารเพื่อให้ข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ กับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้พวกเขาได้รับทราบถึงสถานการณ์ที่ เป็นจริงในปัจจุบันมากที่สุด นอกจากนี้ ผู้บริหารยังต้องใช้ทักษะการโน้มน้าวใจจูงใจ นำเสนอประเด็น ต่าง ๆ ให้ดี รวมทั้งการตอบคำถามอย่างกระจ่างชัดในประเด็นที่มีความชัดเจนอยู่แล้ว และใช้ท่าที่ รับฟังในประเด็นที่ยังไม่สามารถให้คำตอบได้อย่างชัดเจน 2) การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง พยายามให้มีการสะท้อนข้อมูลป้อนกลับ ให้ ความสำคัญกับการรับฟัง การสนทนาพูดคุยต้องมีลักษณะที่มีทั้งการแสดงทัศนะความคิดเห็น และการรับฟังข้อคิดเห็นจากคู่สนทนา การสื่อสารที่ดีนั้นผู้บริหารต้องใส่ใจความรู้สึกของคู่สนทนา ผู้บริหารต้องมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วย และ 3) การเจรจาต่อรอง ผู้บริหารต้องสามารถเป็น หัวหน้าหรือตัวแทนของทีมในการแสดงบทบาทการเจรจาต่อรองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึง ต้องเรียนรู้เพื่อให้มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น รวมทั้งมีความสามารถในการมี อิทธิพลเหนือพฤติกรรมการตัดสินใจของคู่เจรจาได้ นอกจากนี้ยังต้องมีความสามารถในการตัดสินใจ ได้อย่างเฉียบขาดและเป็นธรรมเมื่อต้องแก้ปัญหาความขัดแย้งให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา

2. สมรรถนะความสามารถในการวางแผนและการบริหาร (Planning and Administration Competency) สมรรถนะความสามารถในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ต้องการบรรลุในอนาคต ตลอดจนการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ และมาตรการที่จะใช้ดำเนินการให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายดังกล่าว นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานตามกลยุทธ์ และมาตรการต่าง ๆ ดังกล่าวอีกด้วย รวมทั้งความสามารถในการติดตามกำกับความก้าวหน้าของการดำเนินการตามแผนงานเพื่อให้มั่นใจว่าแผนงานจะบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้เขียนเห็นว่าสมรรถนะความสามารถในการวางแผนและการบริหารครอบคลุมถึงความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) ความสามารถในการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร ซึ่งผู้บริหารควรทราบ เพื่อนำมาวิเคราะห์ใช้ประโยชน์ต่อป็นส่วนใหญ่เป็นข้อมูลข่าวสารที่ได้จากลูกค้าหรือผู้รับบริการขององค์กรนั่นเอง แต่ผู้บริหารคงไม่มีเวลามากพอที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารจากลูกค้าด้วยตนเอง จึงต้องมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบดังกล่าวนี้ ให้พนักงานช่วยดำเนินการให้ 2) ความสามารถในการจัดทำและบริหารแผนงาน โครงการ ผู้บริหารยังต้องสามารถจัดลำดับความสำคัญของงานต่าง ๆ ได้ รู้ว่างานใดควรมอบหมายอำนาจและหน้าที่ให้พนักงานคนไหนรับผิดชอบ ต้องสามารถตัดสินใจเพื่อจัดสรรทรัพยากรให้กับกิจกรรมต่าง ๆ ของแผนงาน โครงการ เพื่อให้แผนงาน/โครงการดำเนินไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล 3) ความสามารถในการบริหารเวลา ผู้บริหารโดยทั่วไปมีภารกิจต้องทำหลายด้าน จึงต้องรู้จักการบริหารเวลาให้มีประสิทธิภาพและกระจายอำนาจหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม เช่นใช้เวลาร้อยละ 40 ของแต่ละวันทำงานร่วมกับพนักงาน ร้อยละ 25 กับการใช้อินเทอร์เน็ต ร้อยละ 10 กับการโทรศัพท์ติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ และเวลาที่เหลือกับการตรวจดูแฟ้มเพื่อลงนามในเอกสารต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้บริหารยังต้องติดตามและกำกับการดำเนินกิจกรรม แผนงาน โครงการต่าง ๆ ให้ดำเนินไปตามเวลาที่กำหนดไว้ด้วย และในกรณีที่มีเงื่อนไขเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ก็ต้องสามารถปรับเปลี่ยนกำหนดการได้อย่างเหมาะสมและประการที่สำคัญ ผู้บริหารต้องสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าเวลาจะเป็นข้อจำกัดและเป็นแรงกดดันอยู่ตลอดเวลา และ 4) สมรรถนะความสามารถในการวางแผนและการบริหาร ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการจัดทำงบประมาณและการจัดการด้านการเงิน ซึ่งครอบคลุมถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงบประมาณ กระแสเงินสด รายงานทางการเงิน รายงานประจำปี รวมทั้งการตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลข่าวสาร ผู้บริหารต้องรับผิดชอบระบบบัญชี และรายงาน

ทางการเงินต่าง ๆ ให้มีความถูกต้อง และประการสุดท้าย ผู้บริหารต้องสามารถอธิบายแนวทางการจัดทำงบประมาณให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเข้าใจได้อย่างกระจ่างชัด

3. สมรรถนะความสามารถในการทำงานเป็นทีม (Teamwork competency) เป็นสมรรถนะความสามารถที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้บริหารซึ่งความสามารถในการทำงานที่ต้องมีการประสานงานและรับผิดชอบร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมายของการทำงานองค์กรหรือบริษัทชั้นนำต่าง ๆ ที่ได้รับรางวัลในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการทำงานแบบทีมงาน อย่างไรก็ตาม คำว่า “ทีมงาน” นั้น ไม่ได้สื่อความหมายเฉพาะเพียงแค่การมี “หัวหน้าทีม” และ “ลูกทีม” เท่านั้น แต่ต้องสื่อความหมายครอบคลุมไปถึง “ความสามารถ” ในการ “นำ” ในจังหวะเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งความสามารถในการสนับสนุน “สมาชิกในทีมงาน” ให้สามารถทำหน้าที่ในการ “นำ” ในจังหวะเวลาและเงื่อนไขที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ นอกจากนี้ขีดความสามารถในการทำงานเป็นทีม ยังครอบคลุมถึงการมีความสามารถในการประสานงานกับบุคคลต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อนร่วมงานและพนักงานอื่น ๆ ในองค์กร เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จลุล่วง ผู้เขียนเห็นว่าสมรรถนะความสามารถในการทำงานเป็นทีม ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความสามารถในการออกแบบทีมงานได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของทีม เพื่อให้ทุกคนมีพันธสัญญาในการร่วมกันผลักดันให้วัตถุประสงค์ เป้าหมายดังกล่าวบรรลุอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นสมาชิกในทีมแต่ละคนจึงต้องมีความเข้าใจในภารกิจหรืองานในความรับผิดชอบทั้งของตนเองและเพื่อนร่วมทีมอย่างชัดเจน รวมทั้งทราบถึงวิธีการวัดผลการปฏิบัติงานตามภารกิจหรืองานในความรับผิดชอบด้วย 2) ความสามารถในการสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม ภายใต้ปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม สมาชิกในทีมทุกคน ซึ่งต่างมีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านแตกต่างกัน จะได้รับการยอมรับว่า ล้วนแต่มีความสำคัญต่อทีมงานทั้งสิ้น นอกจากนี้ความสำเร็จในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็ประเด็นเล็กประเด็นน้อย หรือประเด็นใหญ่ ๆ ที่สำคัญ พึงได้รับการชื่นชมยินดีและได้รับรางวัล ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้ที่ให้ความเคารพเชื่อถือนับถือบุคคลอื่น ๆ รวมทั้งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและชื่นชมจากสมาชิกขององค์กร หรือสมาชิกในทีมงานด้วยเช่นกัน อีกประการหนึ่งที่ผู้บริหารต้องใส่ใจเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้มีขีดความสามารถเพื่อให้สามารถสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีมได้ และ 3) ความสามารถในการบริหารทีมงานได้อย่างเป็นพลวัตร ผู้บริหารจึงต้องรับฟังข้อมูลข่าวสารจากทุกภาคส่วนขององค์กรไม่ว่าจะเป็นสมาชิกภายในทีมงานเอง พนักงานขององค์กรที่ทำงานสนับสนุนทีมงาน ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ขององค์กรหรือแม้กระทั่งลูกค้า เพื่อให้มีข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้าน สามารถบริหารทีมงานได้อย่างเป็นพลวัตรสอดคล้องกับทุก

เงื่อนไขและทุกสถานการณ์ ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการทำให้สมาชิกทีมงาน ใส่ใจทั้งกระบวนการทำงาน ที่มีลักษณะเป็นพลวัตร รวมทั้งให้ความสนใจสัมฤทธิ์ผลของการทำงาน เนื่องจากปัจจัยแวดล้อมของการทำงานในปัจจุบันและอนาคตมีการเปลี่ยนแปลงและมีความเสี่ยงใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลาและส่งผลกระทบต่อกระบวนการทำงาน

4. สมรรถนะความสามารถในการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Activity) การมีความรู้และความเข้าใจในภาพรวมขององค์กรเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยมหรือวัฒนธรรมขององค์กร ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบริหารงานให้ทุกภาคส่วนขององค์กรให้ทำงานบูรณาการร่วมกัน เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้เขียนเห็นว่า ผู้บริหารต้องรู้จักและเข้าใจว่าองค์กร คือ ระบบสังคมซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ ภายในที่ทำงานสอดประสานสัมพันธ์กัน ถ้าระบบย่อยระบบใดระบบหนึ่งมีปัญหา ก็จะส่งผลกระทบต่อการทำงานในระบบย่อยอื่น ๆ ด้วย และทำให้ระบบรวมขององค์กรขัดข้องไปด้วย นอกจากนี้ผู้บริหารยังต้องเข้าใจอีกด้วยว่า องค์กรต้องมีความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมภายนอก องค์กรจึงจะสามารถอยู่รอดได้ ถ้าเมื่อใดก็ตามองค์กรไม่สามารถรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมภายนอกได้ องค์กรก็จะล่มสลายองค์กรจึงเหมือนกับสิ่งมีชีวิต คือ เกิดได้ ตายได้ ผู้บริหารจึงต้องทำความรู้จักองค์กรทั้งระบบ ไม่ใช่รู้จักเพียงเฉพาะแค่ส่วนที่ตนเองบริหารงานหรือทำงานอยู่เท่านั้น แต่ต้องเข้าใจทุกหน่วยงานภายในองค์กรว่า ทำงานเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร และต้องเข้าใจว่าถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในส่วนงานหนึ่งขององค์กร จะส่งผลกระทบต่อส่วนงานอื่น ๆ ขององค์กรอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ผู้บริหารยังต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์และวินิจฉัยปัญหาการบริหารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรได้ และที่สำคัญต้องสามารถรับรู้การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อม และผู้บริหารต้องมีความรู้และความสามารถจัดลำดับความสำคัญและการตัดสินใจต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และพันธกิจขององค์กร นอกจากนี้ยังต้องรู้ถึงประเด็นท้าทายของการบริหารยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ ๆ สามารถนำยุทธศาสตร์ต่าง ๆ แปรเปลี่ยนไปสู่การปฏิบัติได้ สามารถกำหนดเป้าประสงค์ของแผนปฏิบัติการเพื่อนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. สมรรถนะความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงกับสังคมโลก (Global Awareness Competency) ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงกับสังคมโลก ทั้งในด้านการเมืองเศรษฐกิจและการค้า เทคโนโลยีและสังคมจิตวิทยา ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนเห็นว่า การที่ผู้บริหารมีสมรรถนะความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงกับสังคมโลกนั้น ไม่ได้หมายความว่า ผู้บริหารต้องทำให้องค์กรที่ตนเอง

บริหารอยู่ต้องมีภารกิจเกี่ยวข้องกับต่างประเทศเสมอไป แต่สื่อความหมายให้เข้าใจว่า ในเส้นทางงานอาชีพของผู้บริหารนั้นอาจมีโอกาสนี้จะเข้าไปทำงานอยู่ในองค์กรที่ต้องมีภารกิจเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเตรียมตัวให้พร้อมเมื่อเงื่อนไขหรือสถานการณ์ดังกล่าวมาถึง คือ

- 1) ความรู้และความเข้าใจด้านวัฒนธรรม การมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่นจึงเป็นสิ่งที่ยังไม่พอเพียงสำหรับผู้บริหาร ผู้บริหารองค์กรในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องมีทัศนคติและทักษะในการแปรเปลี่ยนความรู้ดังกล่าว ไปสู่การมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล ผู้บริหารที่ต้องทำงานเกี่ยวกับผู้คนที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม จึงต้องมีทัศนคติที่เปิดกว้างเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและมีความอ่อนไหวต่อประเด็นเหล่านี้ ผู้บริหารต้องมีความรอบรู้และความเข้าใจใน 3 ประเด็น ต้องติดตามข่าวสาร และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก วิเคราะห์ถึงผลกระทบของแนวโน้มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่มีผลกระทบต่อองค์กร และสามารถอ่าน พุดและเข้าใจภาษาได้มากกว่าหนึ่งภาษา
- 2) มีทัศนคติที่เปิดกว้างด้านวัฒนธรรมและอ่อนไหวต่อความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ผู้บริหารต้องมีความรอบรู้และความเข้าใจใน 3 ประเด็นเช่นกันคือ ความเข้าใจในธรรมชาติของสัญชาติ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมที่แตกต่างและเรียนรู้ความแตกต่างดังกล่าวด้วย ความมีเหตุมีผลและมีความสัตย์ซื่อจริงใจ มีความอ่อนไหวต่อประเด็นทางวัฒนธรรมและสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว เมื่อต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์ใหม่ ๆ ของวัฒนธรรมอื่น ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง และสามารถปรับพฤติกรรมของตนเองได้อย่างเหมาะสม เมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่มีความหลากหลายด้านสัญชาติ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง

6. สมรรถนะความสามารถในการบริหารจัดการตนเอง การมีความรับผิดชอบทั้งต่อหน้าที่การงานและชีวิตในด้านอื่น ๆ ของตนเองเป็นอีกหนึ่งสมรรถนะความสามารถ ผู้เขียนเห็นว่า ผู้บริหารต้องใส่ใจพัฒนาให้ตนเองมีสมรรถนะความสามารถในการจัดการตนเองครอบคลุมประเด็น ดังนี้

- 1) การมีความซื่อสัตย์และยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณ ครอบคลุมถึงการมีมาตรฐานในการดำเนินชีวิต ที่ชัดเจนด้วยการมีความซื่อสัตย์และยึดมั่นต่อหลักจรรยาบรรณ นอกจากนี้ยังรวมถึงการยอมรับความผิดพลาดของตนเองและมีความรับผิดชอบต่อการทำของตนเองด้วย
- 2) การเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จ การเป็นคนที่แสวงหาความรับผิดชอบและมีความมุ่งมั่น มีแรงจูงใจที่จะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ทำงานหนักมีความมานะบากบั่น กล้าเผชิญต่อปัญหาอุปสรรค และไม่ท้อถอยเมื่อต้องเผชิญกับความล้มเหลวต่าง ๆ
- 3) การเป็นผู้ที่สามารถจัดความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัวได้ การให้ความสำคัญกับทั้งหน้าที่การงานและกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของชีวิต ใส่ใจดูแลตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ไม่ให้มี

ความกังวลและมีความเครียด รวมทั้งสามารถกำหนดเป้าหมายชีวิตซึ่งบูรณาการระหว่างเป้าหมายของหน้าที่การงานและเป้าหมายชีวิตส่วนตัวได้อย่างลงตัว และ 4) เข้าใจตนเองและรู้เป้าหมายชีวิตการทำงานของตนเอง การเข้าใจตนเองและรู้เป้าหมายชีวิตการทำงานของตนเองหมายความว่ามีความรวมถึงการมีความชัดเจนในเป้าหมายของชีวิตส่วนตัวและเป้าหมายในงานอาชีพ ผู้บริหารต้องรู้จักใช้จุดแข็งหรือจุดเด่นของตัวเองให้เป็นประโยชน์และพยายามปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ยังเป็นจุดอ่อนของตนเองให้หมดไปหรือให้ลดน้อยลง และประการที่สำคัญคือ ผู้บริหารต้องสามารถวิเคราะห์และเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการทำงานและการดำรงชีวิตในด้านอื่น ๆ ด้วย

สรุปผล

ผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารองค์กรได้ ต้องให้ความสนใจทั้งประสิทธิภาพภายในและประสิทธิภาพภายนอกขององค์กรควบคู่กันไป นอกจากนี้ผู้บริหารยังต้องให้ความสำคัญกับองค์กร ทั้งที่เป็นทางการและองค์กรที่ไม่เป็นทางการ รวมทั้งให้ความสนใจด้านการวิจัยและพัฒนา เพื่อแสวงหาทางเลือกใหม่ๆ ที่จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาระบบงานและระบบการบริการให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการได้ องค์กรจึงจะสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ความผันผวนและความเสี่ยงของปัจจัยแวดล้อมภายนอกขององค์กรได้ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นต้น ที่เปลี่ยนแปลงและกดดันองค์กรอยู่ตลอดเวลา โดยผู้บริหารต้องพัฒนาสมรรถนะของตนเอง ได้แก่ ความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และทัศนคติต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารควรมีสมรรถนะความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) สมรรถนะความสามารถในการสื่อสาร 2) สมรรถนะความสามารถในการวางแผนและการบริหาร 3) สมรรถนะความสามารถในการทำงานเป็นทีม 4) สมรรถนะความสามารถในการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ 5) สมรรถนะความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงกับสังคมโลก และ 6) สมรรถนะความสามารถในการบริหารจัดการตนเอง เพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จไปสู่ความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2565). ปี 2565 เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุค *Digital Transformation 2.0*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/980464>.

- ชูชัย สมितिไกร. (2556). *การสรรหาคัดเลือกและการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร*. กรุงเทพฯ : วีพรีนท์ (1991).
- ดุจเดือน พิงคยางกุล. (2555). *การพัฒนาบุคลากรตามกรอบสมรรถนะหลักของศูนย์อนามัยที่ 10 เชียงใหม่*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีศักดิ์ สุททกวาทิน. (2558). *การจัดการสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : ทีพีเอ็น เพรส.
- พยัต วุฒิรงค์. (2555). *การจัดการนวัตกรรม จากแนวคิดสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). (2550). *คนสำราญงานสำเร็จ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พันธุ์พรหม รังสีธารานนท์. (2558). *การพัฒนาสมรรถนะพนักงานฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ในบริษัทกลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิไลภรณ์ แยมสวน. (2552). *สมรรถนะในการปฏิบัติงานและความต้องการพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในสังกัดสำนักงานเทศบาลจังหวัดสุโขทัย*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ศิริ ถีอาสา. (2557). *เทคนิคการจัดการคุณภาพแนวใหม่ : แนวคิด หลักการสู่การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- Hellriegel, D.; Jackson, S. E. & Slocum, J. W. (2005). *Management: A Competency Based Approach*. (10th ed.). Singapore : Thomson South Western.

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดศรีสะเกษ

The Role of Sangha Administration Sisaket Province

พระวีระพงษ์ วิสุทฺโธ (โคษา)¹ พระครูศรีมิ่งมงคลปริยัติกิจ (สิทฺธิวโร)² และคุณวัฒน์ ดวงมณี³
PhraVeerapong Visddho (Kosa), PhrakhrusiMongkhonPariyatikit (Sittwaro) and
Kunnawat Duangmanee

Received: September 04, 2024

Revised: September 04, 2024

Accepted: September 04, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน จังหวัดศรีสะเกษ ภาระหน้าที่ในการควบคุมดูแลคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 2) ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายมหาชน 3) ด้านการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ เพื่อให้สมบูรณ์ตามพระธรรมวินัย โดยมีการออกกฎข้อบังคับให้สอดคล้องกับผู้ที่ปฏิบัติตามกำหนดให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับการปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับชั้นจะต้องประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติอยู่ภายใต้กฎหมายมหาชน ที่ได้วางกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งต่าง ๆ เป็นการช่วยในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ให้มีการปกครองได้ง่ายขึ้น เพื่อให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสมณสาธูป และเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ในระดับชั้นต่าง ๆ ให้เกิดความผาสุกแห่งหมู่คณะสงฆ์และความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: บทบาท, การปกครองคณะสงฆ์, พระสังฆาธิการ

¹ คณะสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษ; Sangha Council in Srisaket Province

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ; Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Sisaket Buddhist College

Corresponding author, e-mail: fourman128@gmail.com

Abstract

This academic article aims to study the role of the Sangha administration of the Sangha in Sisaket Province. It was found that supervising the Sangha of the Sangha has three aspects: 1) compliance with the Dhamma and Vinaya; 2) compliance with the Sangha rules; and 3) compliance with regulations. To be complete, according to the Dhamma and Vinaya Rules and regulations have been issued to be consistent with those who follow them, requiring monks to study and learn about the rules and regulations governing the Sangha at every level. They must act according to the Dhamma and discipline and under the rules of the Sangha. An association that has laid down various rules, regulations, and orders to help with the administration of the Sangha. To make it easier to govern, monks and novices need to practice and remain in the monastic form. Moreover, to govern the Sangha at various levels to ensure its welfare and the prosperity of Buddhism.

Keywords: Role, Ecclesiastical Governance, Bishop

บทนำ

นับตั้งแต่พระพุทธศาสนากำเนิดขึ้นมาในโลกโดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ประกาศพระศาสนาจนกระทั่งมีพระภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา ที่เรียกว่า พุทธบริษัท ครบถ้วน สังคมพุทธจึงกำเนิดเกิดขึ้นมา ดังนั้นจึงต้องมีการบริหารหรือการปกครองเกิดขึ้นเพื่อให้สังคมพุทธสามารถดำรงอยู่ และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับสังคมมนุษย์สืบต่อไป การบริหารพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีพระพุทธเจ้า เป็นองค์ปฐมในการบริหารปกครองโดยใช้รูปแบบการปกครอง “ธรรมาธิปไตย” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554) โดยดำเนินการบริหารดังนี้

พระธรรมวินัยจึงถือเป็นธรรมบัญญัติสูงสุดในพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการปกครองพุทธบริษัทให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบพระธรรมวินัยพระพุทธองค์ทรงปกครองภิกษุสงฆ์ (บริหาร) และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ (ตุลาการ) พระภิกษุสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติผิดจากพระธรรมวินัยที่ทรง

บัญญัติไว้ทรงมอบให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมทั้งปวง โดยเป็นการการกสงฆ์ (หมู่สงฆ์ผู้ดำเนินกิจการที่สำคัญ เช่น การสังคายนา) ผู้เข้าประชุมพึงเป็นสมานสังวาส (มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมเสมอกัน) จะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์และจะต้องเป็นไปตามพระธรรมวินัยการปกครองภายใน เนื่องด้วยพระเถระ เช่น พระอุปัชฌายาจารย์เป็นผู้ปกครองสังฆิทธิวาริกันอันเตวาลิก (ลูกศิษย์) และพระเถระทั่วไป ปกครองอวาสิกะ (ภิกษุอยู่ในอวาสิ) นั้นเมื่อภิกษุสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น ก็มีทั้ง สมานสังวาส และนานาสังวาส (มรรธรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมที่แตกต่างกัน คือ สงฆ์ไม่ร่วมสังวาสอุโบสถร่วมกัน) เป็นเหตุให้สงฆ์การแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย หลังพุทธปรินิพพาน คือ หินยาน หรือ เถรวาท และมหายาน หรืออุตรนิกายพระพุทธเจ้าทรงมอบพระธรรมวินัยให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อพระองค์ล่วงลับไป ต้องถือธรรมาธิปไตยเป็นหลักสำคัญ

การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล เป็นการปกครองภายในศาสนจักรเองทางรัฐไม่เข้ามาเกี่ยว แต่ก็เข้ามาช่วยอุปลัมภ์พระพุทธศาสนาและทางศาสนาก็ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการบ้านบ้านเมืองไม่แสดงธรรมที่ขัดแย้งกับทางบ้านบ้านเมือง และไม่ปฏิบัติให้ผิดพระราชกำหนดกฎหมายของบ้านเมือง คณะสงฆ์แตกแยกออกเป็นหลายคณะ พระพุทธเจ้าทรงแนะนำหลักการป้องกันการวิวาทไว้ เช่น หลักแห่งสามัคคีธรรมและหลักแห่งการระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ เป็นต้น หลักแห่งการป้องกันความแตกแยกนั้นพระองค์ทรงแนะนำไว้ 4 ประการ คือ ให้มีเมตตาทายกรรม เมตตาวิจิตรกรรม และ เมตตาตามโนกรรม ในเพื่อนบรรพชิตทั้งที่ลับและที่แจ้ง ทั้งต่อหน้าและลับหลังให้มีความโอ้อ้อมอารีเอื้อเพื่อต่อกันไม่ตระหนี่ในปัจจัย 4 แบ่งปันกันใช้ ให้มีความเสมอกันโดยศีลให้มีความเสมอกันโดยทิวฐิ

การปกครองคณะสงฆ์สมัยหลังพุทธกาล การปกครองด้วยการมีความเสมอกันในความเห็น (ทิวฐิสามญญตา) และการปฏิบัติเสมอกัน (ศีลสามญญตา) คำว่า พรหมจรรย์ จึงเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา มีพระธรรมวินัยดังพระพุทธพจน์ตรัสว่า “ธมโมจ วินโย จ ทสิโต ปรญญโต ธรรมและวินัย อันเราแสดงและบัญญัติแล้ว”

หลังจากการปกครองคณะสงฆ์สมัยหลังพุทธกาลประมาณ 243 ปี ได้มีการสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราช องค์ประธานศาสนูปถัมภ์ ได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา 9 สาย โดยเฉพาะประเทศไทยก็ได้รับผลจากการประกาศพระพุทธศาสนาในครานั้น ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขจรกระจายไปทั่วทุกมุมโลกและสร้างประโยชน์สำคัญคือการทำให้เกิดความสามัคคีกันในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดีของพุทธศาสนิกชนยังทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป หากพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติ

ขอบุคคลประโยชน์ก็จะเกิดแก่สังคมนั้น การที่พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนมากยิ่งขึ้นก็ควรจะต้องตระหนักในสมณภาวะและภาระหน้าที่ที่ต้องเกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดนมีการศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ไม่สร้างความเสียหายหรือสิ่งที่ไม่ดีงามแก่พระพุทธศาสนา (กรมวิชาการ, 2543)

พระพุทธศาสนา มีหลักศาสนาธรรมที่สามารถนำมาไปปฏิบัติ มีศาสนสถานไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และมีศาสนบุคคลคือพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเผยแพร่หลักพุทธธรรมในสังคมไทยให้มีความสำคัญกับพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษทางสังคมและได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป สังคมไทยให้ความเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อพระเมื่อได้พบเห็น ยิ่งพระสงฆ์ที่มีกิจวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยด้วยแล้วก็ยิ่งได้รับการยอมรับนับถือมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการปกครองดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีการรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับกับภาระงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในการบริหารงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ สถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีต (กรมการศาสนา, 2540)

ชนชาติไทย นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาอันยาวนาน สังคมไทยจึงเป็นสังคมพุทธ พฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนไทย ได้อาศัยคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยขัดเกลาและเป็นเป้าหมายหลอม กิจกรรมสำคัญของรัฐก็ดี ของชุมชนก็ดี มักจะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้อง เสมอ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ กล่าวได้ว่า ชีวิตของคนไทยผูกพันอิงอาศัยพระพุทธศาสนาโดยตลอด ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ผังลึกในจิตใจและวิถีชีวิตของชาวไทย เป็นเครื่องหล่อหลอม กลั่นกรองนิสัยใจคอพื้นจิตใจของคนไทย ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ที่เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย จนถึงปัจจุบัน ได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ใน

โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้ วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจ อาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่ คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539)

สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย เป็น ที่มาของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ธนาคารโลกยังต้องการความ ร่วมมือ จากผู้นำทางศาสนาต่าง ๆ ให้เข้าไปมีบทบาทในการนำศาสนา วัฒนธรรม และคุณธรรมให้ค้ำจุนถึง คุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของ ประชาชน ส่วนพระซึ่งเป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางร่วมแห่ง ความเชื่อถือ การร่วมมือกัน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่ที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้สึกของประชาชนว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่า ประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาและนำชาวบ้าน เป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยั่งยืน มั่นคงยิ่ง ปัจจัย 3 อย่าง ที่เชิดชูฐานะของพระทั้งสงฆ์ในสังคมคือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ บำเพ็ญประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา ในด้านการให้การศึกษาบพบาท พระสงฆ์จะทำ การอบรม สั่งสอน แนะนำสถาบันศาสนานับว่ามีบทบาทสูงยิ่งในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วดังที่กล่าวมา ข้างต้นนั้น สถาบันศาสนาต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะยังคงสถานะความเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของมนุษย์เหมือนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539)

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดให้มี มหาเถรสมาคม มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้ เป็นไปโดยเรียบร้อย และได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ให้มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วาระระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระ ธรรมวินัย ดูแลคณะสงฆ์ในขอบเขตหน้าที่ของตนตามที่ระบุขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมาย มหาเถรสมาคมว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2541 โดยมีพระสังฆาธิการมี หน้าที่รับผิดชอบกิจการคณะสงฆ์ 6 ประการ คือ

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน

2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

3. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปโดยชอบ

5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

6. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

จากภารกิจทั้ง 6 ประการนี้ พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทอำนาจหน้าที่ที่มีความสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและช่วยสงเคราะห์สังคมตามวิถีทางและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัจจุบันมีพระครูศรีมงคลปริยัติกิจ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ เป็นผู้นำการปกครองคณะสงฆ์ ที่เน้นการปกครองคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้าน เป็นสำคัญ การปกครองคณะสงฆ์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ, 2554)

ในส่วนของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาบทบาทการปกครองพระสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดศรีสะเกษ ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด อีกทั้งในปัจจุบันงานด้านการปกครองการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้พระสังฆาธิการมีความจำเป็นตามหน้าที่ที่จะต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุกให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารวัดได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ รวมทั้งอาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสนวัตถุและศาสนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ด้านปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ด้านปฏิบัติตามกฎหมายมหาเถรสมาคม และด้านการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ พระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น เพราะพระสังฆาธิการบางรูปไม่สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามกฎระเบียบข้อบังคับนั้นได้ ส่งผลให้ขาดระเบียบวินัยของคณะสงฆ์

จนทำให้งานบางอย่างล่าช้าออกไป จึงเป็นภาระของเจ้าคณะปกครองชั้นสูงขึ้นไปที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ

ดังนั้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดศรีสะเกษ ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบ ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคมอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

พระสังฆาธิการกับการปกครองตามพระธรรมวินัย

การจัดตั้งระบบและระเบียบแบบแผนกับทั้งบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกา ที่เป็นข้อกำหนดในการจัดตั้ง รวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติหรือให้กิจการดำเนินไปตามตัวบทกฎหมาย เมื่อคนตั้งอยู่ในวินัยโดยปฏิบัติตามสิกขาบท ก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็นสภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่ในตัวคน โดยปกติพระภิกษุสงฆ์ผู้ละเมิดพระวินัยจะพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้อยู่แล้ว ที่เรียกว่า อาบัติ แปลว่า ความต้อง โดยทรงปรับโทษไว้หนักและเบา ตามสมควรแก่ความผิด อาบัติมีโทษ 2 ทาง ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

1. โลกวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางโลก หมายถึง สิกขาบทบางข้อ ภิกษุต้องเข้าแล้ว มีโทษทางพระบัญญัติด้วย และผิดกฎหมายบ้านเมืองด้วย เช่น ฆ่าคนตาย ฯลฯ หรือไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง แต่เมื่อภิกษุทำแล้วถูกชาวบ้านติเตียน เช่น ดื่มสุรา ฯลฯ

2) ปณณัตติวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางพระบัญญัติอย่างเดียว ภิกษุทำแล้วไม่ผิดกฎหมายบ้านเมืองและไม่ถูกติเตียน เช่น ห่มจีวรที่ไม่พินทุ ฯลฯ

พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้พระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์นั่นเองและแม้ในปัจจุบันนี้รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์จะคล้ายคลึงกับการปกครองของทางฝ่ายราชอาณาจักร คือ มีการใช้ มาตรา 39 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายบังคับใช้และวางระเบียบแบบแผนในการปกครองคณะสงฆ์ แต่กฎหมายเหล่านี้ต้องบัญญัติขึ้นโดยเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย กล่าวคือ ไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัย และหากมีกฎหมายคณะสงฆ์หรือพระราชบัญญัติใดที่ออกมาบังคับใช้โดยขัดกับพระธรรมวินัยซึ่งเป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ กฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะถือเป็นโมฆะ การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัยเป็นลักษณะการปกครองที่มีโครงสร้างตามเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์ของการอยู่

ร่วมกันเป็นหมู่คณะแห่งสงฆ์ และดำรงความศรัทธาของเหล่าชนทั้งหลาย ส่วนพระภิกษุที่ละเมียดสิกขาบทหรือพระวินัยก็จะพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดเรียกว่า อาบัติ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงวางโทษไว้หนักและเบาตามสมควรแก่ความผิดนั้น (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2532)

กฎหมายมหาเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบคำสั่งกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตรี มาตรา 20 และมาตรา 20 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มหาเถรสมาคมตรากฎหมายมหาเถรสมาคมไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 กฎหมายมหาเถรสมาคมนี้เรียกว่า “กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2542) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์”

ข้อ 2 กฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป

ข้อ 3 ตั้งแต่วันใช้กฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ ให้ยกเลิกกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 15 (พ.ศ. 2535) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

บรรดากฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ หรือประกาศอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้กฎหมายมหาเถรสมาคมนี้แทน

ส่วนที่ 2 จังหวัด

ข้อ 14 เจ้าคณะจังหวัด หมายถึงเจ้าคณะกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร

รองเจ้าคณะจังหวัด หมายถึง รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร ในกรณีที่มีข้อความกล่าวถึงเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัดที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ กฎหมายมหาเถรสมาคมอื่น ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ สำหรับกรุงเทพมหานคร ให้หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

ข้อ 15 เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

(1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(3) ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัย ชั้นเจ้าคณะอำเภอ

(4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

(5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(6) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ 16 ในเมื่อไม่มีเจ้าคณะจังหวัด หรือเจ้าคณะจังหวัดไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะภาคแต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัดรักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัด หรือรองเจ้าคณะจังหวัดไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เห็นสมควรรักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัด แล้วรายงานให้เจ้าคณะใหญ่ทราบในกรณีที่มีเจ้าคณะจังหวัด เมื่อได้ปฏิบัติตามวรรคต้นแล้ว ให้เจ้าคณะภาคดำเนินการเพื่อมีการแต่งตั้ง เจ้าคณะจังหวัดภายในเวลาไม่เกิน 1 ปี ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะจังหวัด

ข้อ 17 รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมาย

ข้อ 18 เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดและรองเจ้าคณะจังหวัด ให้มีเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัด ทำหน้าที่การเลขานุการ

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีบทบาทการปกครองพระสังฆาธิการ 3 ด้าน

1. ด้านการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ได้รับการศึกษามีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พบว่าทัศนคติของพระสงฆ์โดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจหน้าที่ พระสังฆาธิการเห็นว่าโครงสร้าง

อำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม การเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจ ผู้ที่มาบวชใหม่ลดน้อยลง จะมีก็แต่พระหลวงตาอยู่ประจำวัด การดูแลปกครองคณะสงฆ์ก็จะไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง ทศนคติของพระสงฆ์โดยทั่วไปไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ สงฆ์ควรนำเอาพระธรรมวินัยมาเป็นหลักในการตัดสินใจ ควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ในทุกขั้นตอนของการบริหารการแต่งตั้ง ถอดถอนรัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันศาสนามากขึ้น ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสม เมื่อพระสงฆ์หรือพระปกครองสงฆ์ มีความเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด สามารถรับรู้ปัญหาและวางแผนการดำเนินงาน ให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้ปฏิบัติตามได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

ฉะนั้น การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ พระสังฆาธิการเห็นว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม การเมืองของประเทศ พระภิกษุผู้ที่มาบวชใหม่ลดน้อยลง จะมีก็แต่พระหลวงตาอยู่ประจำวัด การดูแลปกครองคณะสงฆ์ก็จะไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง และเมื่อเจอปัญหาก็ควรหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด สามารถรับรู้ปัญหาและวางแผนการดำเนินงานให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้ปฏิบัติตามได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายอาญา

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายอาญา พระสังฆาธิการในอำเภอไพรบึงได้ให้ความสำคัญในการปฏิบัติตามกฎหมายอาญาอย่างเคร่งครัด และคอยดูแลสอดส่องผู้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอพระภิกษุสามเณรในยุคปัจจุบันนี้จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบต่าง ๆ เป็นอย่างดี พระสังฆาธิการควรจะเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อต่อผู้ได้บังคับบัญชาให้มีการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายอาญาและได้นำกระบวนการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีมาเป็นส่วนช่วยในการนำกฎหมายอาญามาบริหารไปสู่การเรียนรู้กฎหมายพระราชบัญญัติข้อบังคับระเบียบต่าง ๆ ให้เข้าถึงได้ง่าย ให้ทันยุคสมัยปัจจุบันที่ใช้สื่อเป็นตัวกระจายข้อมูล ข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากขึ้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในปฏิบัติของคณะสงฆ์ก็มีส่วนสำคัญยิ่งกว่าแต่ก่อน ทำให้การบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลในด้านการบริหารคณะสงฆ์ในระดับปกครองสงฆ์ในระดับหนึ่ง

การปฏิบัติตามกฎหมายพระสงฆ์ในอำเภอไพรบึงอยู่ในระดับค่อนข้างดี พระสังฆาธิการได้ให้ความสำคัญคอยสอดส่องดูแลพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายพระสงฆ์ และคอยสนับสนุนเป็นที่ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดความเดือดร้อนใจเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายพระสงฆ์ โดยมีได้นิ่งดูด้วยพระสังฆาธิการผู้ที่จะเป็นผู้นำ ในการบริหารคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติที่ดีงาม และเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านกฎระเบียบ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมและส่งผลให้เกิดทัศนคติใหม่ ๆ ในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในแต่ละด้าน โดยภาพรวมแล้วการปฏิบัติตามกฎหมายพระสงฆ์ในอำเภอไพรบึงอยู่ในระดับค่อนข้างดี พระสังฆาธิการได้ให้ความสำคัญคอยสอดส่องดูแลพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายพระสงฆ์ และคอยสนับสนุนเป็นที่ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดความเดือดร้อนใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายพระสงฆ์ โดยมีได้นิ่งดูด้วย

3. ด้านการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ด้านการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ พบว่าประชาชนผู้ที่จะเข้ามาบวชใหม่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับควรที่จะต้องเข้ามาศึกษาเรียนรู้ก่อน เพราะจะได้ศึกษาเรียนรู้ในกฎระเบียบข้อบังคับหรือพระธรรมวินัยบ้างก็จะดี พระสังฆาธิการควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทันยุคปัจจุบัน จึงจะทำให้การปกครองคณะสงฆ์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพราะได้รับการเรียนรู้ระเบียบข้อบังคับมาบ้างแล้ว จะได้ปฏิบัติตามกฎได้อย่างเคร่งครัดตามระเบียบแบบแผนมีหลักการ พระภิกษุสามเณรต้องคำนึงถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเอง ควรปฏิบัติให้ญาติโยมมีความสัทธาต่อพระพุทธศาสนาเมื่อได้เห็นการปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ดีงามและไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่นมีเมตตาธรรมต่อสังคม แต่สิ่งสำคัญพระภิกษุสามเณรควรต้องยึดถือกฎระเบียบข้อบังคับ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจึงจะเห็นผลและมีหลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง พระภิกษุสงฆ์ต้องได้รับการศึกษากฎระเบียบข้อบังคับทุกรูป ไม่เว้นแม้พระภิกษุผู้แก่ชราที่มีการอบรมอย่างสม่ำเสมอ จึงจะทำให้พระสงฆ์มีการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ พระสังฆาธิการ จะมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ ดังปรากฏตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กล่าวคือ อยู่ในมาตรา 37 38 คือ มีการส่งเสริมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์มีที่อยู่ภายในวัดให้ปฏิบัติตามหลักของกฎระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด การปฏิบัติตามกฎหมายพระสงฆ์จะมีประสิทธิภาพก็ต้องอาศัยปัจจัยหลายๆด้าน ทั้งตัวพระภิกษุสามเณรเองหรือแม้แต่

คฤหัสถ์เองก็ตามต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ต้องให้ความร่วมมือและต้องได้รับการศึกษา อบรม ให้มีความเข้าใจตรงเพื่อจะได้มีการปกครองกันได้ง่ายขึ้น

ดังนั้น บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอไพรบึง จังหวัด ศรีสะเกษ ด้านการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ พบว่าประชาชนผู้ที่จะเข้ามาบวชใหม่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับ ทำให้พระสังฆาธิการปกครองคณะสงฆ์ในด้านนี้ได้ยาก ควร ปรับปรุงให้เหมาะกับสถานการณ์ทันยุคปัจจุบัน จึงจะทำให้การปกครองคณะสงฆ์จะมีประสิทธิภาพ มากขึ้น

บทสรุป

สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย เป็น ที่มาของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ธนาคารโลกยังต้องการความ ร่วมมือ จากผู้นำทางศาสนาต่าง ๆ ให้เข้าไปมีบทบาทในการพระศาสนา วัฒนธรรม และคุณธรรมให้ค้ำถึง คุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของ ประชาชน ส่วนพระซึ่งเป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางร่วมแห่ง ความเชื่อถือ การร่วมมือกัน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึกของประชาชนว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่า ประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาและชาวบ้านเป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยังยืนมั่นคง ยิ่ง ปัจจัย 3 อย่าง ที่เชิดชูฐานะของพระทั้งสงฆ์ในสังคมคือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญ ประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา ในด้านการให้การศึกษาบทบาท พระสงฆ์จะทำการ อบรม สั่งสอน แนะนำสถาบันศาสนานับว่ามีบทบาทสูงยิ่งในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วดังที่กล่าวมา ข้างต้นนั้น สถาบันศาสนาต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะยังคงสถานะความเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของมนุษย์เหมือนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดให้มีมหาเถรสมาคม มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไป โดย เรียบร้อย และได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ให้มหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

ดูแลคณะสงฆ์ในขอบเขตหน้าที่ของตนตามที่ระบุขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมายเถรสมาคม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมวิชาการ. (2545). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด..
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ. (2554). *เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ*. (อัดสำเนา)

ทุนท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวต้นน้ำ เจ้าพระยา

Local Capital with Economic Development Foundation of Chao Phraya
River headwaters Tourism

รัตติยา เหนืออำนาจ¹

Rattiya Nua-amnat

Received: September 04, 2024

Revised: September 04, 2024

Accepted: September 04, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชุมชนท้องถิ่น และเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมพื้นที่ระดับชุมชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด ถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบนพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก แต่จะต้องดำเนินควบคู่เพื่อการป้องกันการสูญสลายของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งการเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้กับผู้มาเยี่ยมชมเยือน ทุนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวของต้นน้ำเจ้าพระยา จำแนกตามทรัพยากรการท่องเที่ยวได้เป็น 4 ธรรม ประกอบด้วย ธรรมชาติ วัฒนธรรม อยาธรรม และวิสัยธรรม ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน ส่งผลต่อความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว และเกิดกระจายรายได้แก่ท้องถิ่นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ทุนท้องถิ่น, การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยว, ต้นน้ำเจ้าพระยา

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: rattitik.prom@gmail.com

Abstract

The Local Community Tourism Development and spatial sustainability covering the community area of village, sub district and province. It is the development of people's quality of life based on economic development but it must be taken together for prevent the loss of natural environment and culture it also enhances the quality tourism experience for visitors, local Tourism Authority of Chao Phraya River Classified by tourism resources as 4 topics is Nature, culture, morality and dhamma, developing the capacity of the local community to have knowledge and the skills needed to get involved in tourism it will strengthen for the community and affecting to tourism Sustainability And income distribution of local tourism owners.

Keywords: Local Capital, Economic Development Foundation, Chao Phraya River Headwaters

บทนำ

ปากน้ำโพในอดีตยังมีสภาพเป็นชุมทางการค้าและเป็นแหล่งชุมนุมเรือค้าข้าวที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกรุงเทพมหานคร มีซุงไม้สักจากภาคเหนือนับหมื่นนับแสนท่อนถูกล่องลงมาตามลำน้ำสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยาและล่องมารวมกันที่ปากน้ำโพ ก่อนที่จะแยกส่งไปยังที่ต่าง ๆ มีบรรดาพ่อค้าจากกรุงเทพมหานครเดินทางมาชุมนุมกันที่ปากน้ำโพเพื่อเลือกซื้อสินค้าปัจจุบัน (สุภรณ์ โอเจริญ, 2528) ถึงแม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานานนับร้อยปีแต่ร่องรอยความเจริญทางอายุธรรมการค้าและนิเวศวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดจากความรุ่งเรืองทางการค้าของเมืองปากน้ำโพในอดีตก็ยังคงปรากฏร่องรอยให้ได้พบเห็นและยังคงดำเนิน สืบสาน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งสภาพของบ้านเรือนแพ สภาพของชุมชนย่านการค้า บริษัท ห้างร้าน โรงสี อาชีพ ธุรกิจ และวิถีการดำเนินชีวิตของชนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษ กอปรกับจังหวัดนครสวรรค์ยังมีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมและเป็นปัจจัยที่เป็นต้นทุนที่สำคัญในการที่จะพัฒนาหรือส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คน ชุมชน สังคม

เศรษฐกิจ และจะเป็นการตอบโจทย์สำคัญที่จะทำให้ชุมชน สังคม ได้ยกระดับด้านรายได้ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันทางเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชุมชนท้องถิ่นและเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมพื้นที่ระดับชุมชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด ถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบนพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่จะต้องดำเนินควบคู่เพื่อการป้องกันการสูญสลายของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้งการเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้กับผู้มาเยือน

ปัจจุบันสังคมมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม เทศกาล รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น ทั้งนี้การตื่นตัวต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่ถือเป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้รับความสนใจเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลานาน โดยชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นผู้เสนอความงดงามทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสู่ผู้ท่องเที่ยวภายนอก และจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำพาให้คนในชุมชน ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีโอกาสบูรณาการภารกิจร่วมกัน เพื่อการสรรค์สร้างความสำเร็จ สัมคคี การร่วมจิตร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชน และการร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความงามแห่งจารีต วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นอัตลักษณ์ และคุณงามความดีของชุมชนและสังคม และของผู้คน ณ พื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาจังหวัดนครสวรรค์แห่งนี้ ให้กลับคืนมาเจริญงอกงาม เบ่งบาน และยืนหยัดอย่างยั่งยืนเหมือนในเช่นอดีต

มนต์เสน่ห์วิถีชีวิตคนต้นน้ำเจ้าพระยา นครสวรรค์

นครสวรรค์เป็นเมืองโบราณมีประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ สันนิษฐานว่าตั้งขึ้นในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี โดยมีปรากฏชื่อในศิลาจารึกว่า “เมืองพระบาง” ตัวเมืองดั้งเดิมตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาขาด (เขาฤๅษี) จรดวัดหัวเมือง (วัดนครสวรรค์) ยังมีเชิงเนินดินเป็นแนวปรากฏอยู่ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองขอนแก่นวัน” เพราะตัวเมืองตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และหันหน้าไปทางแม่น้ำซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ทำให้แสงอาทิตย์ส่องเข้าหน้าเมืองตลอดเวลา ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นชื่อ “เมืองนครสวรรค์” ร่องรอยอารยธรรมเก่าแก่ยังคงปรากฏอยู่ทั่วไปในจังหวัดนครสวรรค์ เช่น เมืองโบราณจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี ที่มีการสันนิษฐานว่าอยู่ในสมัย

ทวารวดี, ดงแม่นางเมือง ตำบลตาสัง อำเภอบรรพตพิสัย จากซากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ขุดพบบ่งบอกว่า เมืองโบราณแห่งนี้มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยทวารวดี และสมัยลพบุรีตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 14-18 ตำบลสำโรงชัย ชุมชนดั้งเดิม คือบ้านสำโรงชัย ตั้งมานานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยารัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นเมืองสมัยโบราณสมัยขอมเรืองอำนาจในดินแดนสุวรรณภูมิ มีซากวัตถุโบราณให้เห็น เช่น อุโบสถ วิหาร หอสมุด กุฏิฤๅษี พระพุทธรูปปฏิมากร ระฆัง จอมปราสาท สระแก้ว สระขวัญ ฯลฯ มีอายุในราวปีพุทธศักราช 1204 ฯลฯ นครสวรรค์ยังมีชื่อเรียกที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายแต่เดิมว่า “ปากน้ำโพ” โดยปรากฏเรียกกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ยังเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีประชาชนหลากหลายเชื้อชาติ จีน มอญ ลาว คนไทย แต่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างกลมกลืน ต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ในแต่เชื้อชาติและศาสนา มีความขยันขันแข็งหนักเอาเบาสู้ วัฒนธรรมดีงามหลายอย่างได้กลมกลืนคนแต่ละเชื้อชาติเข้าด้วยกันเปรียบเสมือนเป็นพี่เป็นน้องกัน อีกลักษณะหนึ่งการที่เป็นสังคมการเกษตรที่ยังคงมีความเป็นชนบทหลงเหลืออยู่ ทำให้เกิดความกลมกลืน นับเป็นสังคมที่มีความกลมกลืนทางวัฒนธรรม และสิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าอยู่คู่กับจังหวัดนครสวรรค์มาช้านาน ความเชื่อ ความศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนาอันมีวัดวา อารามที่อยู่คู่บ้าน คู่เมืองได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เช่น วัดจอมคีรีนาคพรต วัดช่องลม วัดเขากบ วัดบน ในอำเภอเมือง วัดถ้ำเนินพระปรางค์ อำเภอลำดวน ฯลฯ รวมถึงวัดที่มีเกจิดัง เช่น วัดหนองโพ (หลวงพ่อเดิม พุทธสโร) อำเภอตากถ้ำ, วัดวังเตือ (หลวงพ่ोज้อย จนทสุวณโณ) อำเภอเมือง ฯลฯ รวมถึงวัดคู่บ้าน คู่เมืองของจังหวัดนครสวรรค์ มากกว่า 580 ปี คือ วัดนครสวรรค์ โดยมีพระพุทธศรีสวรรค์เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ อันเป็นสักการบูชาของชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว และด้วยศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งที่เกิดขึ้นเอง และมนุษย์สร้างขึ้นก็เป็นอีกประการที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และจังหวัด เช่น ฟุ้งทานตะวันและปอเทือง อำเภอตากฟ้า, ล่องแก่งลำน้ำแม่เฒ่า อำเภอแม่วงก์ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม ทางศาสนา ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของจังหวัดนครสวรรค์ ล้วนเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง สามารถบริการจัดการตนเองได้ สอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวโดยสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงทั้งทางกายภาพ วิถีชีวิต/วัฒนธรรมท้องถิ่นและ

การอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่ตลอดจนส่งเสริมการสร้าง ความเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวในระหว่างภูมิภาคเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งระบบ

หากวิเคราะห์ตามการองค์ประกอบของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของต้นน้ำเจ้าพระยา กำหนดได้ 4 ธรรม จากการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครสวรรค์ รวมถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน และสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะวิสัยธรรมที่จังหวัดนครสวรรค์มีวัดเป็นจำนวนมากกว่า 789 วัด ประกอบด้วย

ตารางที่ 1 การจำแนก 4 ธรรมตามทรัพยากรการท่องเที่ยวของต้นแม่น้ำเจ้าพระยา

ธรรมชาติ	วัฒนธรรม
อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ (อ.แม่วงก์) บึงบอระเพ็ด (อ.เมือง) เขาน้ำอ-เขาแก้ว อุทยานสวรรค์ (หนองสมบุญ) หุบปอเทือง ไธธรรมชัย (อ.ตากฟ้า) น้ำตกแม่เฒ่า (อ.แม่วงก์) แก่งลานนกยูง (อ.แม่วงก์) หุบหินเทิน (อ.ชุมตาบง) วนอุทยานถ้ำเพชร-ถ้ำทอง (อ.ตากฟ้า)	20 ม.ค. บุญคุณลาน สุขัญข้าว (อ.ลาดยาว) 28 ม.ค. งานประเพณี วัฒนธรรมไททรงดำ (อ.ชุมแสง) 9-20 ก.พ. ตรุษจีน (อ.เมือง) 28-2 มี.ค. แห่งเจ้าพ่อเก้าเลี้ยว เจ้าแม่ทับทิม เจ้าพ่อหมอ (อ.เก้าเลี้ยว) 28-2 เม.ย. แห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ศูนย์ท่ารถ (อ.เมือง) 11-13 เม.ย. ถนนสายเครื่องบิน สืบสานประเพณีขามอญ (อ.เมือง) 14 เม.ย. บุญข้าวแช่บางมะฝ่อ (อ.โกรกพระ) 16 เม.ย. สืบสานวัฒนธรรมไทดำ (อ.เมือง) 5-10 พ.ค. แห่งเจ้าแม่ทับทิม เจ้าพ่อ เจ้าแม่ตาคลี (อ.ตาคลี) 12-13 พ.ค. บุญบังไฟ (อ.ตาคลี) พ.ค. ประเพณีกวนข้าวทิพย์ (อ.หนองบัว) ก.ย. แข่งขันเรือยาวประเพณีชิงถ้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อ.เก้าเลี้ยว) พ.ย. งานประเพณีวิถีเราข้าวแม่ไทย (อ.ชุมแสง) ธ.ค. งานประเพณีเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ทับกฤษ (อ.ชุมแสง)
อารยธรรม	วิสัยธรรม
26-29 ม.ค. ย้อนรอยเก่าเล่าเรื่องเดิมบ้านหนองโพ (อ.ตาคลี) 2 เม.ย. งานวันอนุรักษ์มรดกไทย พิพิธภัณฑสถาน (อ.ตาคลี)	30-31 มี.ค. ประเพณีห่มผ้า วัดเกษไชโยเหนือ (อ.ชุมแสง) 13-16 เม.ย. มหาสงกรานต์เมืองสี่แคว วิถีไทย วิถีพุทธ วัฒนธรรมนาถบรรพต (อ.เมือง)

อารยธรรม		วิสัยธรรม	
17-18 เม.ย.	งานย้อนรอยอำเภอบ้านแก่ง (อ.เมือง)	20-22 เม.ย.	สงกรานต์วัดเกาะหงส์ (อ.เมือง)
11-12 ส.ค.	ตามรอยเสด็จประพาสต้น วัดพระปรารักษ์ เหล็อง (อ.พยุหะคีรี)	29 พ.ค.	บุญสลากภัต วัดตากฟ้า (อ.ตากฟ้า)
12 ส.ค.	ตามรอยเสด็จประพาสต้น วัดเกาะหงส์ (อ. เมือง)	ก.ค.	ตักบาตรเทียนโพธิ์หมางคล เมืองบงทวารวดี (อ.พยุหะคีรี)
16 ส.ค.	ตามรอยเสด็จประพาสต้น บ้านหัวดง ครบ 112 ปี วัดเก่าเลี้ยว (อ.เก่าเลี้ยว)		พระจุฬามหาเจดีย์ วัดศรีวังค์ (อ.เมือง)
16 ส.ค.	งานรำลึก 112 ปี ตามรอยเสด็จประพาสต้น วัดเก่าเลี้ยว (อ.เก่าเลี้ยว)		โบสถ์เทวตาสร้าง วัดจอมศรีนาคพรต (อ.เมือง)
18-19 ส.ค.	งานตามรอยเสด็จประพาสต้นพระพุทธเจ้า หลวง ต.เขาดิน (อ.เก่าเลี้ยว)		พระพุทธศรีสุวรรณค์ วัดนครสุวรรณค์ (อ.เมือง)
29 ส.ค.	ตามรอยเสด็จประพาสต้น วัดเขื่อนแดง (อ. เมือง)		พระพุทธศรีสัพพัญญู พุทธอุทยานนครสุวรรณค์ (อ.เมือง)
	เมืองโบราณโคกไม้เดน สมัยทวารวดี (อ. พยุหะคีรี)		โบสถ์ถอยน้ำ วัดบางพระหลวง (อ.เมือง)
	เมืองโบราณจันเสน และ พิพิธภัณฑ์จันเสน (อ.ตาคลี)		
	เมืองเก่าเวสาลี (อ.ไพศาลี)		
	แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ประสาท (อ.ไพศาลี)		

ทรัพยากรการท่องเที่ยวจัดเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิต่ออื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะของรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง เช่น สิ่งก่อสร้าง ถ้ำ น้ำตก และของที่ระลึก เป็นต้น และในลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้องแต่สามารถสัมผัสได้ด้วยทางอื่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา ความเป็นชนเผ่า และการเล่นการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมรวมถึงสิ่งที่ตกทอดตามประเพณีโบราณมาสู่ชนรุ่นหลัง เช่น ศิลปะการแสดง การแต่งกายแบบโบราณ ภาษาพื้นเมือง ความเชื่อเรื่องวิญญาณ กิจกรรมการยิงชีพแบบดั้งเดิมของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทั้งนี้ยังรวมถึงสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว เช่น

สวนสนุก หรือพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น และสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยวัตถุประสงค์ดั้งเดิม ที่สร้างขึ้นนั้นอาจไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว แต่เป็นที่ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้

เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยว

การขับเคลื่อน “เศรษฐกิจฐานราก” ถือเป็น 1 ใน 12 นโยบาย “ประชารัฐ” ที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้ความสำคัญ มีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน จึงเรียกว่า “นโยบายเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ” เศรษฐกิจฐานรากเป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจกเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอก ระบบเศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชนต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้เทคโนโลยีมาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีความหลากหลายพอเพียง เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วม

พัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี
อย่างมีฉันทมิตร เป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

เศรษฐกิจฐานรากเป็นเรื่องของวิถีชีวิตของชุมชนที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับสภาพ
ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน
เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงควรยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง ไม่ควรยึดเงินทุนหรือปัจเจก
บุคคลเป็นตัวตั้งในการดำเนินงาน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจ
ชุมชนเพื่อเป็นการสร้างโอกาส รายได้ และการพึ่งพาตนเองภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
เป้าหมายหลักของการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมีเสถียรภาพ คือการพัฒนา
คน การรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มศักยภาพในด้านการผลิต เพื่อระดมทุนของกลุ่ม และการเพิ่มทักษะด้าน
การบริหารจัดการและการตลาดให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน การ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้ประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเอง ทั้ง
ที่เป็นการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ชุมชนมีอยู่ หรือการท่องเที่ยวที่ชุมชนสร้างขึ้น
สร้างขึ้นเชื่อมโยงกับการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตพื้นถิ่นที่
เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นต้น โดยสร้างความเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน คือ มี
แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยว มีบริการมัคคุเทศก์นำเที่ยว มีร้านอาหารหรือบริการตามสั่ง มี
บริการที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นที่เหมาะสม เช่น จักรยานหรือเรือให้เช่า มีผลิตภัณฑ์
ชุมชนที่น่าสนใจ มีร้านจำหน่ายของฝาก-ของที่ระลึก รวมทั้งระบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่ง
เป็นไปตามศักยภาพของชุมชนและควรต้องมีความพร้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอยู่พอสมควร เพื่อให้
มีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว มาใช้บริการและจับจ่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชน ดังนั้นแล้วการ
สร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก จำเป็นต้องใช้ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนนำทางไปสู่การ
สร้างความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจฐานราก โดยมีแนวคิดที่เศรษฐกิจชุมชนไม่ใช่แค่การทำมา
ค้าขายแต่รวมถึงการหาอยู่หากิน การแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน ใช้
หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ ผลิตเพื่อการบริโภค บริโภคภายในก่อนแล้วค่อยขยายสู่
ตลาดภายนอก สร้างค่านิยม “พออยู่ พอกิน พอใช้”

ทุนท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยว

การมีแผนยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม
ร่วมของพหุภาคีที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม

และชุมชน แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ยังมุ่งสะท้อนการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยในปัจจุบันและมุ่งยกระดับมาตรฐานและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างแท้จริงและนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมได้ การที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นแต่ความท้าทายที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันที่ทำให้ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว มี 2 ปัจจัยหลัก คือ

1) ชุมชนไม่เข้าใจว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมทำไมเพื่อประโยชน์ใดตนเองอยู่ตรงไหนของการท่องเที่ยว

2) ชุมชนไม่รู้ว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการก้าวข้ามปัจจัยท้าทายทั้ง 2 ประการนั้นได้ คือ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการรู้เท่าทันข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว การบริหารจัดการและการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่น การเป็นเจ้าของที่ดี การเล็งเห็นถึงโอกาสในการเชื่อมโยงชุมชนกับการท่องเที่ยว เป็นต้น ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนนั้นมีภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหลากหลาย ภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง หรือภาควิชาการทั้งสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGOs ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากมายการมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากมายหลากหลายเช่นนี้ ทำให้ทิศทางการพัฒนาที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามภารกิจหรือแนวทางของแต่ละหน่วยงาน ดังนั้นภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคประชาชนจึงจำเป็นต้องต้องหันหน้าเข้ามา “ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์” สอดคล้องกับการจำแนกลักษณะ หรือมิติของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (Cohen and Uphoff, 1980) ทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่จะเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นสูงสุดเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ เพราะเมื่อทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เมื่อเกิดผลประโยชน์หรือผลเสีย ทุกฝ่ายจะได้ร่วมกันรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ในระยะยาวร่วมกันการร่วมคิด ร่วมวางแผนเพื่อให้เกิดทิศทางการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ จึงก่อให้เกิด “แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563 (CBT Thailand)” จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้ว เมื่อวันที่ 31 มกราคม

2560 โดยมี กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นประธานและองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. เป็นฝ่ายเลขานุการเพื่อประสานการทำงานกับภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวจึงถือเป็นแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวฉบับแรกของประเทศไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาในระดับชุมชนเป็นหลักเพื่อให้เกิดการกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวไปสู่เศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย พัฒนาสู่สากลอย่างมีเอกภาพบนฐานการรักษา และจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืนสู่ชุมชนแห่งความสุข” นั่นเอง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวผ่านวิเคราะห์ทุนทางสังคมของต้นน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ ตามแนวคิดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) จำแนกตามกรอบแนวคิดมิติต่าง ๆ ของทุนทางสังคม ประกอบด้วย

1. มิติก่อและเครือข่าย แนวทางในการปฏิบัติ คือ การพยายามอย่างเร่งด่วนในการสร้างแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับอาชีพสำคัญภายในชุมชนนั้น ๆ นอกจากนั้นควรเร่งส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มประเภทต่าง ๆ โดยเริ่มต้นจากกลุ่มเพื่อพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพก่อนและติดตามให้กลุ่มเพื่อพัฒนาครอบครัวเมื่อแต่ละกลุ่มดำเนินการแล้วควรติดตามด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้แต่ละกลุ่มพยายามสร้างเครือข่ายกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยภาครัฐอาจเป็นตัวกลางในการประสานงานด้านการประชุมการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการประสานงานของแต่ละกลุ่มรวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนภายในชุมชนเห็นความสำคัญของการเป็นสมาชิกกลุ่ม และเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยภาครัฐควรเข้าไปแนะนำ และพัฒนาแนวทางการจัดการเพื่อให้แต่ละกลุ่มมีประสิทธิผลโดยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแต่ละกลุ่มการท่องเที่ยวได้

2. มิติความไว้วางใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมให้เกิดบรรทัดฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมจำเป็นที่จะต้องใช้นโยบายการสื่อสารมวลชนเป็นกลไกสำคัญหรือการประชาสัมพันธ์ ผ่านบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือหรือที่ชุมชนไว้วางใจเคารพซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้นำชุมชนในท้องถิ่นครูอาจารย์หรือผู้นำทางศาสนา อย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งหวังในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมและความเชื่อซึ่งจะกลายมาเป็นบรรทัดฐานหรือแนวทางการปฏิบัติในชุมชนหรือสังคม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและความจริงใจในการ

แก้ไขปัญหาเป็นหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญให้กับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน

3. มิติกิจกรรมและความร่วมมือ การเข้าร่วมกิจกรรมของส่วนรวมในชุมชน ของปัจเจกชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานของชุมชนนั้นว่ามีความเข้มแข็ง หรืออ่อนแอ ชุมชนที่มีบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมมากย่อมแสดงให้เห็นว่ากฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานของชุมชนได้รับการยึดถือและปฏิบัติอย่างเข้มแข็ง ที่สำคัญคือการทำเจ้าภาพเพื่อริเริ่มโครงการเพื่อการพัฒนาทางการท่องเที่ยวโดยอาจใช้กลไกผ่านด้านกลุ่มและเครือข่ายเป็นแกนนำหรือผ่านทางผู้นำชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มแต่ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะต้องเป็นคนแก่หลักเพื่อสร้างแรงผลักดันให้รู้สึกถึงความสำคัญของตนเองในการพัฒนาชุมชนทางการท่องเที่ยวและจะส่งผลไปยังการให้ความร่วมมือของโครงการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

4. มิติความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้ง และความรุนแรง ความสมานฉันท์ทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงระดับการยอมรับในความหลากหลายด้านชนชาติ และเชื้อชาติ มีการไปมาหาสู่กัน หรือการเข้าร่วมในประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ส่วนความขัดแย้งและความรุนแรงนั้น เป็นเงื่อนไขด้านลบที่บั่นทอน ทุนทางสังคม แนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมและพยายามไม่ให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านชนชั้นและเชื้อชาติคือการพยายามส่งเสริมให้แต่ละชุมชนเรียนรู้ถึงความแตกต่างโดยมีบรรทัดฐานทัศนคติค่านิยมและความเชื่อที่แตกต่างไม่ใช่สาเหตุของความขัดแย้งเมื่อลดความขัดแย้งด้านความรุนแรงก็จะลดลงกลไกในการสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบ คือ การสร้างความไว้วางใจระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ดังนั้นภาครัฐจำเป็นต้องเข้าไปสนับสนุนด้วยการส่งเสริมกระตุ้นและจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อก่อให้เกิดโครงการพัฒนาความไว้วางใจภายในชุมชนและจะต้องส่งเสริมให้กลไกต่าง ๆ ทำงานได้อย่างเต็มที่เพื่อให้เกิดแรงผลักดันในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติบรรทัดฐานค่านิยม และความเชื่อไปในทางที่ดีขึ้น

5. มิติอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ความเป็นอิสระในการตัดสินใจ กำหนดการดำเนินชีวิตของตนเอง การตระหนักในความสำคัญที่ตนเองมีต่อชุมชนและสังคม แนวปฏิบัติที่สำคัญจำเป็นที่จะต้องยึดถือแนวทางในการปลูกฝังจิตสำนึกกว่าการพัฒนา และการแก้ไขปัญหาทางการท่องเที่ยวควรอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองการมีส่วนร่วมในทุกระดับชั้นของสังคมกลไกสำคัญที่ต้องกระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุน คือ กลไกด้านการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง กลไกด้านครอบครัว กลไกด้านการศึกษา กลไกด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดบรรทัด

ฐานหรือแนวทางปฏิบัติภายในชุมชนที่ถูกต้องเหมาะสม และจะต้องก่อให้เกิดความเข้าใจว่ารากฐานของการพัฒนาชุมชนจำเป็นที่จะต้องเริ่มจากกลุ่มบุคคลภายในชุมชนเนื่องจากชุมชนย่อมเข้าใจถึงปัญหาภายในชุมชน และเข้าใจถึงความต้องการอันแท้จริง ตลอดจนรู้ว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร ดังนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยการเสียสละทรัพยากรที่เหมาะสม สมไม่ว่าจะเป็นเวลาสิ่งของหรือเงินจะส่งผลดีต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประสิทธิผลจำเป็นที่จะต้องเตรียม ความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์กับ คนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นกำลังใจ หรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติ และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร

จึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ถ้าเราว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องดี และเมื่อต้องการให้เกิดขึ้นครอบคลุมในประเทศ ทั้ง 8,000 ตำบล จำเป็นต้องใช้พื้นที่ประเทศเป็นตัวตั้ง และให้ตำบลและเทศบาลเป็นตัวทำการ โดยขณะนี้กำลังเกิดกลไกประชารัฐจังหวัด คือความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม ต้องหนุนทุกตำบลในจังหวัดนั้นให้ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในการร่วมมือกันทุกภาคส่วน การท่องเที่ยวถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากถือเป็นจุดคานาที่จะนำไปสู่การพัฒนาทุกด้าน ๆ ดังที่กล่าวว่าการท่องเที่ยวเป็นจุดคานาไปสู่การพัฒนาทุกเรื่องเพราะฉะนั้นเราทุกฝ่ายจึงต้องช่วยกันทำให้ดี การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน เน้นการจัดการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยกันลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ทั้งนี้มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การจัดการสมรรถนะของการรองรับในระบบนิเวศ รวมทั้งการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกัน ภายใต้หลักการที่ว่าคนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษา (วิยะดา เสรี

วิชัยสวัสดิ์, 2555) ทั้งนี้คนในชุมชนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการโดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ประกอบการการท่องเที่ยวที่จะต้องให้การดำเนินการเป็นไปตามคุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ

หนังสืออ้างอิง

- วิยะดา เสรีวิชัยสวัสดิ์. (2555). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์). บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). “*โครงการกำหนดดัชนีทุนทางสังคม*” เอกสารวิชาการ สมพ. 1 ลำดับที่ 24 เล่มที่ 4/2548 (อัดสำเนา).
- สุภรณ์ โอเจริญ. (2528). *นครสวรรค์รัฐกึ่งกลาง: รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครุญนครสวรรค์.
- Cohen, J. M. & Uphoff, N.T. (1980). *Participations Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity*. New York : World Development.

***Journal of Education
and Social Agenda***